

Projekat finansira
Europska unija

IPAK ← Institucionalna podrška antikorupciji
EU pomaže BiH u borbi protiv korupcije

Analiza i preporuke

za prevenciju korupcije koja je povezana sa privatnim sektorom u BiH

This publication is prepared in the framework of the IPA project "Support to implementing anti-corruption strategies in BiH " (EuropeAid/139068/DH/SER/BA), which is funded by the European Union.
The contents of this publication are the sole responsibility of ECG Summit and can in no way be taken to reflect the views of the European Union.

Sarajevo, Septembar 2020 godine

Table of Contents

Uvodne napomene	3
Korupcija i poslovni sektor	4
Korupcija u privrednom sektoru u Bosni i Hercegovini	6
Regulatorni i institucionalni okvir.....	16
Regulatorni okvir	16
Analiza institucija i stejkohldera u vezi sa borbom protiv korupcije u poslovnom sektoru	22
Strateški okviri za borbu protiv korupcije u poslovnom sektoru	29
Inicijative	32
Preporuke.....	39
Istraživanje percepcije i iskustva privrednih subjekata u vezi korupcije i borbe protiv korupcije u BiH (2020) – Prilog 1	46

Skraćenice:

ACCOUNT	Antikorupcijska mreža organizacija civilnog društva u BiH
APIK	Agencija za prevenciju korupcije i koordinaciju borbe protiv korupcije
BD	Brčko Distrikt
BiH	Bosna i Hercegovina
CCI	Centri civilnih inicijativa
CIK	Centralna izborna komisija Bosne i Hercegovine
FBiH	Federacija Bosne i Hercegovine
IPAK	Institucionalna podrška antikorupciji
KZ BiH	Krivični zakon Bosne i Hercegovine
KZ FBiH	Krivični zakon Federacije Bosne i Hercegovine
KZ RS	Krivični zakon Republike Srpske
RS	Republika Srpska
TI	Transparency International
UNODOC	Kancelarija Ujedinjenih nacija za droge i kriminal
Vlada FBiH	Vlada Federacije Bosne i Hercegovine
Vlada KS	Vlada Kantona Sarajevo
Vlada RS	Vlada Republike Srpske
ZKP BiH	Zakon o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine
ZKP FBiH	Zakon o krivičnom postupku Federacije BiH
ZKP RS	Zakon o krivičnom postupku Republike Srpske

Uvodne napomene

Korupcija se kroz povijest pojavljivala u različitim oblicima i značenjima, a danas se određuje prema najznačajnijem izvoru, a to je javni položaj. Svjetska banka je dala određenje prema kojem je korupcija zloupotreba javnog položaja ili javnog ovlaštenja radi ostvarivanja ličnog ili privatnog dobitka.

Dakle, u svakodnevnom govoru i interpretaciji, korupcija se veže za javni sektor i javni položaj. S druge strane podaci ukazuju da je velika prisutnost korupcije i u privatnom sektoru koja se najčešće pojavljuje u korelaciji između privatnog i javnog sektora. Prema izvještaju Kancelarije Ujedinjenih nacija za droge i kriminal (UNODC) pod nazivom „Korupcija i kriminal u Bosni i Hercegovini: uticaj mita i kriminala na privatna preduzeća“ iz 2013. godine, pokazuje da je korupcija, zajedno sa drugim oblicima kriminala, velika smetnja privatnim preduzećima i ima negativan uticaj na privatna ulaganja i poslovanje privatnog sektora. Negativan uticaj na poslovanje i privatna ulaganja korupcija u privatnom sektoru ostvaruje tako što taj sektor učestvuje u oba pravca nastanka korupcije i to na način da se može pojaviti kao žrtva koruptivnih radnji ili kao inicijator nastanka korupcije, a radi sticanja određenih koristi za privredno društvo.

U analizi koja se nalazi pred javnošću ključno interesovanje autora bazirano je na nastanku korupcije u privrednom sektoru. Dokument je podijeljen na nekoliko cjelina i daje se sveobuhvatan prikaz problematike koja je u interesu istraživanja. U drugom dijelu dokumenta autori daju osvrt na trenutno relevantni regulatorni i institucionalni okvir koji bi trebao osigurati efikasnu borbu protiv korupcije i to u njenom preventivnom i represivnom segmentu. Nakon toga, daje se analiza inicijativa koje su do sada rađene, posebno kroz inicijative za izmjenu i dopunu postojećih zakona kao i projektne aktivnosti nevladinog sektora i drugih institucija koje su u svom fokusu imale privatni sektor.

Centralni dio studije odnosi se na detektiranje rizičnih oblasti i procesa u kojima dolazi do nastanka korupcije, kao i prezentacija određenih oglednih primjera kojima se jasno ukazuje na zabrinjavajuću zastupljenost korupcije u privatnom sektoru.

Posljedni dio analize rezerviran je za preporuke koje su koncipirane da prevashdno osiguravaju rješavanje postojećih izazova, karakterizira ih dugoročnost i davanje odgovora na ključno pitanje kako provesti date preporuke sa jasnim prikazom institucija koje su nadležne za njihovo provođenje. Pored toga, dat je i prikaz mogućih pravaca primjene preporuka, uz, koliko je moguće preciznije opisivanje uloga i interakcije između različitih učesnika u procesu unapređenja prevencije korupcije koja je povezana sa privatnim sektorom u BiH.

U radu i kreiranju analize, eksperti su koristili dostupnu literaturu, tekstove publikacija i drugih inicijativa kao i relevantne internet izvore. U kreiranju preporuka i analizi trenutnog stanja posebno je od koristi bilo istraživanje koje je provedeno na uzorku od 586 kompanija, a koje je urađeno posredstvom e-upitnika. Skromni odaziv poslovnih subjekata na upitnik jasno pokazuje određenu bojazan privatnog sektora da se upušta u borbu protiv korupcije i upućuje da to da je potrebna akcija i ostalih faktora, kako bi se privatnici aktivnije uključili u taj proces. Obavljeni su

i intervju sa nekoliko predstavnika poslovnog sektora (i udruženja), te predstavnika institucija koje regulišu poslovni sektor.

Korupcija i poslovni sektor

Etimološki, reč korupcija dolazi od latinskog *corruptio* i znači, pored podmićivanja i potkupljivanja, pokvarenost, kvarnost, odnosno kvarenje, truljenje i raspadanje kao proces. Ona se pojavljuje u različitim oblicima i različitog intenziteta te predstavlja jedan od najvećih problema savremenog demokratskog svijeta. Ovaj fenomen je globalno prepoznat kao ključna prepreka razvoju društva. Korupcija podriiva povjerenje građana u institucije, ugrožava stabilnost i razvoj društva, potkopava vladavinu zakona i ljudska prava i slobode, urušava dobro upravljanje, pravičnost i socijalnu pravdu. Posebno teške posljedice korupcija ostavlja na moralne temelje ljudske zajednice i osnovne etičke vrijednosti društva. Bosna i Hercegovina, naravno, nije jedina država koja je teško pogođena koruptivnim djelovanjem i ponašanjem u svim oblastima života, ali je kao zemlja u tranziciji i postkonfliktno društvo posebno izložena teškim posljedicama korupcije, što zbog nedovoljno izgrađenih institucionalnih kapaciteta za borbu protiv ove pojave, što zbog nedovoljno razvijene transparentnosti i odgovornosti.

Kada govorimo o definiciji korupcije, najčešće se spominje ona u kojoj se “korupcija karakterizira kao nastojanje da se bogatstvo ili moć steknu nezakonitim sredstvima – određena dobit od zloupotrebe i položaja i ovlaštenja radi lične ili grupne koristi, bilo da se radi o javnom ili privatnom sektoru. U užem smislu, korupcija je zloupotreba položaja i kršenje zakona zbog pribavljanja određene, najčešće, materijalne koristi. Korupcija označava postupak u kojem najmanje dvije osobe nedopuštenom razmjenom radi ostvarivanja lične koristi postupaju na štetu javnog odnosno privatnog interesa, kršeći moralne i pravne norme. U pravnom smislu, korupcija predstavlja krivično djelo zloupotrebe položaja ili ovlasti od strane osobe ili osoba koje obnašaju javnu funkciju u upravi, sudskoj vlasti, privredi, politici, školstvu, zdravstvu, itd., radi sticanja materijalne ili nematerijalne koristi.

Korupcija je sistemski problem i kao takav zahtijeva strateško i sveobuhvatno djelovanje u nekoliko pravaca. Prema procjenama Europske komisije¹ godišnji ekonomski troškovi uzrokovani korupcijom u Europskoj uniji su procijenjeni na oko 120 milijardi eura. Generalno, pojava korupcije smanjuje nivo investicija, narušava pravedno tržišno takmičenje u unutrašnjem tržištu i ima negativne posljedice na javne finansije.²

Uzroci korupcije mogu biti pravni, politički, institucionalni i ekonomski:

- Pravni uzroci korupcije odnose se nekonzistentnost zakonskih propisa, odsustvo adekvatnog ili potpunog funkcioniranja sektora pravde (sudova i tužilaštava) i objektivnog mjerenja i nadzora njihovog rada.

¹ European Commission (2014). Business' Attitudes towards corruption in the EU. Flash Eurobarometer 374, Report, February 2014.

² Ibidem

- Politički uzroci korupcije se zasnivaju na postojanju neformalnih centara moći, načinu funkcioniranja i finansiranja političkih stranaka, neradu inspeksijskih službi, te raspoređivanju velikog dijela BDP-a od strane države i nepostojanje mehanizama odgovornosti. Institucionalni uzroci korupcije javljaju se u slučajevima nekvalitetne organizacijske strukture institucija, administrativni postupaka koji omogućavaju koruptivne radnje, nedostatka unutrašnje i vanjske kontrole administracije i administrativnih postupaka, nekompetentnosti institucija koje su sačinjene od neadekvatnih javnih službi, u kojima se zapošljavanje obavlja po kriterijima stranačke pripadnosti, nepotizma, umjesto po kriterijima stručnosti i profesionalizma.
- Na kraju, smatra se da su ekonomski uzroci korupcije vidljivi kroz netransparentnu transformaciju vlasništva kroz razne oblike zloupotrebe u privatizaciji), pretjerana, neadekvatna i nedobronamjerna intervencija države u privredu, nepoštivanje tržišnih zakonitosti, itd.

Privredni subjekti mogu biti žrtve korupcije, kada im je neutemeljeno uskraćena mogućnost poslovanja sa tijelima vlasti zbog korumpiranosti konkurencije ili zbog direktnog ili indirektnog iznuđivanja mita koje je posljedica nejasnih i suvišnih zakonskih propisa, prevelike diskrecije ili prekoračenja službenih ovlasti. S druge strane, privredni subjekti mogu biti inicijatori korupcije, onda kada pokušavaju ostvariti nešto što im ne pripada ili ostvariti svoje interese na štetu konkurencije i budžeta institucija.³

Korupcija zavisi od nekoliko faktora kao što su korist koja se pribavlja kroz samu korupciju, cijena koja se plaća za uslugu koja je predmet korupcije, vjerovatnoća detekcije jedne koruptivne transakcije ili događaja, te veličina kazne koja očekuje strane u koruptivnoj transakciji ili događaju. Ne postoji ništa što bi uticalo na pojavu korupcije, osim vjerovatnoće detekcije koruptivnog posla i visine sankcija za takvo ponašanje i to kroz oduzimanje imovinske koristi koja je stečena kroz korupciju, ali i raznih aktivnosti na prevenciji iste koje nekada neopravdano ostanu zapostavljene.

Specifičnosti korupcije u poslovnom sektoru u BiH baštine još od vremena socijalizma i praksi u kojima je korupcija bila najizraženija u administraciji i „partijskim strukturama“ koje su rukovodile zemljom. Istovremeno, imajući u vidu sve što je zadesilo BiH, ključne karakteristike postkonfliktnih društava su urušena privreda, siromaštvo, korupcija, nepovjerenje u institucije, nedostatak demokratske političke kulture, nizak stepen socio-političke kohezije i brojne podjele koje je trebalo prevazići. Stoga ne treba da iznenađuje stepen prisustnosti korupcije u privredi u današnje vrijeme.

„Piramidu korupcije u BiH“ čine njena masovna široka osnova, sačinjena od sitne, svakodnevne korupcije čiji su akteri niži činovnici i građani i njihovi „vrhovi“ na kojima su predstavnici političkih partija i strukture povezane sa njima, tzv. „nova buržoazija“ koja crpi moć iz prelijanja javnih

³ APIK (2018). Uključivanje privatnog sektora u borbi protiv korupcije, mogućnosti i forme suradnje između institucija u antikorupcijskom sustavu u BiH, Izvještaj, Decembar 2018

resursa radi uvećavanja imovine u isključivo privatne svrhe . Inicijatore korupcije čini nekoliko grupacija: „uspješni preduzetnici“ koji su do svoje pozicije došli koristeći političku podršku i monopolske privilegije, javnu administraciju na srednjim i nižim nivoima, te partijski povjerenici na čelu neprivatizovanih preduzeća i javnih fondova čija je privilegovana pozicija uslovljena promocijom partijskih interesa.

Finansiranje političkih stranaka i privredni sektor

Oblast privatnog finansiranja političkih partija je daleko manje kontrolisana nego finansiranje iz budžeta, jer je pažnja uvijek više usmjerena na iznose javnih sredstava koja se dodjeljuju političkim partijama. S druge strane, donacije iz drugih izvora manje se kontrolišu, jer je javnosti onemogućen pristup informacijama o privatnim donacijama, pa se samom tim ostavlja više prostora partijama kako za manipulaciju, tako i za izostavljanje donacija u izvještajima, naročito kada je riječ o donacijama u činjenju (tzv. „in kind donations“).

Jedna od posebno problematičnih oblasti su donacije⁴ iz javnih preduzeća ili preduzeća u kojima je uloženi javni kapital najmanje 25%, koje su zabranjene, ali ne postoji evidencija preduzeća sa 25% javnog učešća, te je čak teško utvrditi koja sve javna preduzeća postoje u BiH. Takođe, poznato je da se u rukovodstva javnih preduzeća postavljaju stranački kadrovi, koji na taj način mogu prelijevati sredstva preduzeća za stranačke potrebe, kao i da zapošljavaju članove stranke.

Korupcija u privrednom sektoru u Bosni i Hercegovini

Iako se o korupciji u Bosni i Hercegovini dosta priča, jako je malo konkretnih istraživanja, naročito kada se radi o njenoj zastupljenosti u privrednom sektoru. Prema izvještaju Kancelarije Ujedinjenih nacija za droge i kriminal (eng. United Nations Office on Drug and Crime - UNODC)⁵ pod nazivom „Korupcija i kriminal u Bosni i Hercegovini: uticaj mita i kriminala na privatna preduzeća“ iz 2013. godine, pokazuje da je korupcija, zajedno sa drugim oblicima kriminala, velika smetnja privatnim preduzećima i ima negativan uticaj na privatna ulaganja. Prema ovom izvještaju, značajan broj preduzeća plaća mito javnim službenicima više puta tokom godine a najznačajniji nalazi se mogu sumirati u sljedećem:

- Prema rezultatima ankete, od svih preduzeća koja su kontaktirala javne službenike tokom 12 mjeseci koji su prethodili anketi, 10,4% je dalo mito javnim službenicima.
- Pregled iskustava preduzeća koja daju mito javnim službenicima naglašava činjenicu da korupcija igra važnu ulogu u svakodnevnom poslovanju mnogih kompanija jer su ova preduzeća prosječno 6,6 puta godišnje davala mito ili, otprilike, jedno mito svakih osam sedmica.
- Prisutnost podmićivanja je značajno veća kod malih (10 do 49 uposlenika) preduzeća nego kod preduzeća drugih veličina.

⁴ Član 8. Zakona o financiranju političkih stranaka ("Službeni glasnik BiH" broj 95/12 i 41/16)

⁵ https://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/statistics/corruption/Prevod_izvjestaja_BHS_fina_za_stampu_ispravljeno.pdf

- U približno 15,8% svih slučajeva podmićivanja, predstavnik preduzeća je taj koji zapravo započinje razgovor o mitu a da mu mito nije i zatraženo, dok se u više od dvije trećine (70,2%) slučajeva radi o mitu koje je javni tražio.
- Preduzeća navode da je najčešća svrha plaćanja mita "da se ubrzaju poslovne procedure"(29,1% svih mita), "omogući okončanje procedure" (17,4%) i "osigura bolji tretman" (14,4%). U isto vrijeme se 8,6% mita daje bez konkretne neposredne koristi za preduzeća koja ih isplaćuju, uz pretpostavku da će ova sredstva u budućim interakcijama potaknuti javne službenike da provode postupke u interesu preduzeća.
- Samo 6,6% mita koja plate preduzeća budu prijavljena službenim vlastima, većinom policiji, što govori o tome da se preduzeća u Bosni i Hercegovini često osjećaju dužnim da učestvuju u podmićivanju.
- Otprilike 5,5% poslovnih predstavnika odlučilo je da ne napravi velike investicije tokom 12 mjeseci prije ovog istraživanja iz straha da ne bi morali platiti mito za osiguranje potrebnih usluga ili dozvola.
- Podmićivanje u privatnom sektoru nije ograničeno samo na preduzeća koja potkupljuju javne službenike; mito ima i između preduzeća da bi se osigurale poslovne transakcije. Iako je manja od prisutnosti podmićivanja između privatnog i javnog sektora, 1,7% prisutnosti podmićivanja između poslovnih subjekata ukazuje na to da ova praksa postoji u Bosni i Hercegovini.

Osvrt na korupciju u 2020. godini (izvod iz istraživanja)

U cilju provjere odnosno utvrđivanja trenutnog stanja stepena korupcije u privatnom sektoru, IPAK projekat je tokom avgusta 2020. godine proveo anketiranje poslovnog sektora u BiH. Anketiranje je provedeno prema metodologiji i smjernicama UNODC-a⁶ u vezi sa načinom mjerenja podmićivanja i ostalih formi korupcije putem ankete. Samo upitnik je u potpunosti kompatibilan sa upitnikom koji je primjenjen 2013. godine (pogledati upitnik i rezultate ankete u dodatku). Razlika u pristupu se očitovala u korištenju „on-line“ ankete, te samom broju firmi koje su namjeravane biti anketirane. Anketa je poslana na email adrese 584 preduzeća dok je njih tek 286 potvrdilo da je preuzelo navedeni email. Svega 27 firmi je popunilo anketu što implicitno ukazuje da je pitanje korupcije tema koju poslovna zajednica u Bosni i Hercegovini generalno zaobilazi.

Prema rezultatima ankete (vidi Prilog 1), od svih preduzeća koja su kontaktirala javne službenike tokom 12 mjeseci koji su prethodili anketi, čak 33,33% je dalo mito javnim službenicima. U približno 44,4% svih slučajeva podmićivanja, predstavnik preduzeća je taj koji zapravo započinje razgovor o mitu a da mu mito nije i zatraženo, dok se u o 55,6% slučajeva radi mitu koje je javni službenik tražio.

⁶ https://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/Crime-statistics/CorruptionManual_2018_web.pdf

Nijedno preduzeće nije prijavilo davanje mita službenim vlastima. Glavni razlozi za takvo ponašanje odnose se na to da nema svrhe jer niko za to ne mari, strah od odmazde, te prednosti koje je preduzeće dobilo od samog plaćanja.

Korupcija je sveprisutna i u poslovima javnih nabavki koje se provode na svim nivoima u Bosni i Hercegovini. Svakako najalarmantniji podatak istraživanja⁷ u vezi sa generalnim stavom o prisustvu korupcije u javnim nabavkama je da čak 88% ispitanih ponuđača smatra da je korupcija u velikoj mjeri prisutna u javnim nabavkama. Dalje, isti procenat (88%) ispitanika smatra da je favorizovanje određenih ponuđača razvijena praksa u BiH.

Može se reći da se korupcija u poslovnom sektoru u Bosni i Hercegovini pojavljuje u određenim situacijama u kojima dolazi do interakcije vlade i poslovnog sektora u kojima je moguće prepoznati postojanje pretpostavki za koruptivno ponašanje.⁸ U tabeli dole su sumirani najkarakterističniji slučajevi klasifikovani prema tome da li se radi o korupciji u kojoj je privredni subjekt žrtva korupcije ili u kojima je preduzeće nosilac korupcije.

	Privredni subjekt kao žrtva korupcije	Privredni subjekt kao nosilac korupcije
Korupcija u javnim nabavkama	Ovdje se radi o najvećem broju poslovnih subjekata koji su koruptivnim ponašanjem pojedinaца „isključeni“ iz mogućnosti dobijanja poslova	Pojedine firme se ponašaju kao inicijatori korupcije i sa brojnim ugovornim organima vrše zloupotrebe u procesu javnih nabavki
Korupcija u poslovima izdavanja dozvola i rješenja	Ovdje se radi o iniciranju korupcije kod administracije s ciljem ubrzavanja donošenja administrativnih akata (registracija, obavljanje određene djelatnosti, koncesije, i slično). Skoro svi privredni subjekti se pojavlju kao žrtve.	Ovdje se radi o poslovima u kojima se rijetko privredni subjekti pojavljuju kao nosioci korupcije osim ukoliko nisu u komunikaciji „sa administracijom.
Korupcija prilikom investiranja (domaćeg ili stranog)	Ovdje se radi o narušavanju konkurencije i prava firmi koje nisu uključene u lukrativne radnje.	Ovdje se radi o firmama koje podmićuju rukovodioce u vladi koje imaju nadležnost dastvore određene prednosti u odnosu na druge ulagače

⁷ Istraživanje provedeno u okviru projekta „Dvije strane medalje – Integritet ugovornih organa i ponuđača u javnim nabavkama“ koji je implementirala Razvojna agencija Eda, a finansirao Fond otvoreno društvo Bosne i Hercegovine u 2018 i 2019 godini.

⁸ Ovdje naravno govorimo o „pretpostavkama za koruptivno ponašanje“ imajući u vidu činjenicu da je najveći broj slučajeva korupcije završen bez epiloga ili oslobađajućom presudom, ukoliko i dođe do sudova.

Korupcija u privatizacionim postupcima	Radi se također o narušavanju konkurencije i prava firmi koje nisu uključene u lukrativne poslove sa vlastima.	Ovdje se također radi o firmama koje podmićuju rukovodioce u vladi koje imaju ovlaštenja da stvore određene prednosti u odnosu na druge potencijalne investitore, da dobiju „povlaštene uslove“ ili eventualno da izigravaju privatizacione ugovore.
Korupcija prilikom donošenja određenih propisa (zakonskih i podzakonskih akata)	Ovdje je većina privrednih subjekata žrtva jer ih dovodi u neravnopravan položaj u odnosu na privilegovane kompanije.	Ovaj „uticaj“ mogu samo da vrše moćne kompanije i privilegovani pojedinci koji su bliske vlastima
Korupcija kod velikih investicionih poslova	Ovdje se radi o firmama koje su konkurenti a koji nemaju mogućnost da dobiju iste uslove kao privilegovane kompanije.	Ovaj „uticaj“ mogu samo da vrše moćne kompanije i privilegovani pojedinci koji su bliske vlastima
Korupcija kroz javna preduzeća	Svi drugi akteri koji predstavljaju konkurenciju su u nepovoljnom položaju odnosno žrtve su koruptivnih praksi	Državno vlasništvo u javnim preduzećima komercijalnog tipa koje vodi monopolskim praksama ili velikim subvencionijama od vlade pa time predstavljaju neloyalnukonkurenciju komercijalnim kompanijama koje nemaju vladine subvencije
Korupcija u samom poslovnom sektoru (podmićivanje unutar poslovne zajednice)	Radi se takođe o narušavanju konkurencije i prava velikog broja firmi koje ne koriste navdenu nedozvoljena sredstva u okviru svog poslovanja.	U cilju obezbjeđivanja boljih uslova poslovanja ili boljeg položaja na tržištu, pojedine firme plaćaju mimo redovnih poslovnih odnosa.

Sa velikom dozom sigurnosti se može tvrditi da sistem javnih nabavki u Bosni i Hercegovine karakteriše značajno prisustvo korupcije⁹, izrazito nepovjerenje aktera, nezadovoljavajući nivo transparentnosti, nizak nivo konkurencije, otvoreno protežiranje pojedinih ponuđača kroz diskriminatoran pristup pri izradi tendera, odsustvo bilo kakve odgovornosti čak i kod utvrđenih nezakonitosti, te mnoge druge devijacije koje narušavaju integritet javnih nabavki u zaista velikoj mjeri. Generalni nalazi¹⁰ ukazuju i na činjenicu da narušavanje integriteta u javnim nabavkama, a posljedično i sama korupcije, može nastati u svim fazama provođenja postupaka i procedura

⁹ Eda Banja Luka, Dvije strane medalje – Integritet ugovornih organa i ponuđača u javnim nabavkama, novambar 2019, <https://edabl.org/dvije-strane-medalje-integritet-ugovornih-organa-i-ponudjaca-u-javnim-nabavkama/>

¹⁰ Nalazi koalicije Balkantenderwatch, <http://www.balkantenderwatch.eu/dokumenti/30/2013/05/08/bosna-i-hercegovina.html>

javnih nabavki. Istovremeno, ona može biti rezultat aktivnosti obje strane, kako ugovornog organa, odnosno javnog službenika, tako i privatne kompanije, odnosno ponuđača koji učestvuje u postupku javne nabavke.

Monitoring javnih nabavki ukazuje na brojne koruptivne radnje

Monitoring integriteta ugovornih organa tokom trajanja inicijative *Da javne nabavke budu javne* pokazao je, uz manje izuzetke, konstantnost uočenih, negativnih, praksi u svim fazama ciklusa javne nabavke. Tako se kod utvrđivanja potreba za javnom nabavkom vrši uticaj da određena nabavka i bez njene stvarne potrebe imajući u vidu potrebu javnog službenika za ostvarenje rente u daljim koracima datog postupka. Donošenje budžeta institucija i planova javnih ulaganja je poseban segment koji je osjetljiv na korupciju jer se naslanja na potrebe koje su često predimenzionirane, nepotrebne ili pod određenim uticajem potencijalnih ponuđača. Dalje, definisanje projektnog zadatka i izbor postupka od strane institucija je posebno značajno jer utiče na sve bitne aspekte provođenja javnih nabavki – efikasnost korištenja javnih sredstava, pravičnost, transparentnost, nediskriminaciju i konkurentnost. Na kraju, izvršenje dodijeljenih ugovora je takođe oblast u kojoj može doći do narušavanja integriteta ugovornog organa, jer se, kroz izmjene u načinu izvršenja ugovora, rokovima, cijenama, isporučenim količinama ili kvalitetu, prethodno provedeni postupak javne nabavke, može praktično obesmisлити.

Iako je sistem javnih nabavki značajno kodifikovan, postoje brojni načini i metodi kako da se, kroz postojanje određenih zakonskih nedorečenosti, ti propisi zloupotrijebe i nesavjesno primjene. U takvim okolnostima, korist ostvaraju nesavjesni javni službenici lično ili partijske strukture koje su povezane sa njima, te drugi učesnici u procesu javnih nabavki, koji su spremni na koruptivne radnje. S druge strane, kao oštećeni se pojavljuju učesnici u javnim nabavkama koji tom procesu pristupaju sa svih aspekata savjesno, kao i društvo u cjelosti koje temeljem poreza, izdvaja sredstva za normalno i pravično funkcioniranje sistema.

Firma koja dobija skoro sve poslove javnih nabavki u vezi IT u RS

Primjer za skoro monopolsku poziciju je firma koja je otpočela sa radom u 2016. godini i koja je u posljednjih par godina je ubjedljivo pobijedila konkurenciju u Republici Srpskoj u vezi sa javnim nabavkama roba, usluga i radova na polju informacionih tehnologija. Međutim, po nalazima i izvještavanju medija i nevladinih organizacija, u najvećem broju slučajeva radi se o netransparentnim tenderima u koje se ili ide na pregovarački postupak bez objave obavještenja ili se uslovi kvalifikacije za ponuđače prilagođavaju (profesionalna i tehnička sposobnost) na način da predodređuju firmu koja treba da dobije tender. Ono što, po navodima medija, ovoj firmi omogućuje takvu poziciju je to što jedna osoba iz te firme ima direktnu porodičnu povezanost sa istaknutim političarom, koji je istovremeno na visokoj poziciju u BiH.

Oligopolski dilovi „prema ključu“ prilikom nabavke motornih vozila u FBiH

Nabavke motornih vozila od strane javnih institucija i preduzeća u Federaciji Bosne i Hercegovine su, prema riječima sagovornika iz navedene djelatnosti, u više od 90% slučajeva unaprijed

dogovorene između ugovornih organa i koncesionara određenih brendova automobila. Poslovi se dobijaju na osnovu skrojenih tehničkih specifikacija gdje samo jedna vrsta motornog vozila može da zadovolji navedene zahtjeve. Interesantno je napomenuti da su ove nabavke obojene i određenim nacionalnim predznakom odnosno da se vrše „po ključu“ imajući u vidu samu instituciju ili javno preduzeće. Tako se u institucijama i preduzećima iz kantona sa hrvatskim predznakom ili čiji su rukovodioci iz reda hrvatskog naroda uglavnom opredjeljuju za koncesionare čiji su vlasnici predstavnici hrvatskog naroda ili čije se firme nalaze na području sa navedenom većinom. Sličan obrazac se može primjetiti i kod institucija i preduzeća koje su pod rokovodstvom predstavnika bošnjačkog naroda.

Korupcija u poslovima izdavanja dozvola i rješenja je praksa koja je stara koliko i same dozvole, te je u najvećoj mjeri odraz koruptivnih praksi „uzimanja rente“ (izraz koji se koristi za mito, odnosno nadoknadu za uslugu) u okviru administracija na svim nivoima. Stoga ne iznenađuje činjenica da je Bosna i Hercegovina u 2020. godini najlošije rangirana prema lakoći poslovanja ako posmatramo druge zemlje Zapadnog Balkana.¹¹ Tako na primjer, prema podacima studije Doing Business 2020, pribavljanje građevinskih dozvola u BiH zahtijeva 17 postupka, traje 180 dana i troškovi iznose 20,3% vrijednosti objekta. U globalnom smislu Bosna i Hercegovina je rangirana na 173 mjestu od 190 ekonomija po lakoći dobivanja građevinske dozvole. Takođe, Bosna i Hercegovina se nalazi na 96 mjestu od 190 ekonomija po lakoći uknjižbe imovine. Prema podacima prikupljenim od strane Doing Business 2020, uknjižba imovine zahtijeva 7 procedura, traje 35 dana i košta 5,1 % od vrijednosti imovine. Na kraju treba istaći i to da prema podacima Doing Business 2020, početak poslovanja zahtijeva 13 postupaka i vremenski traje 80 dana, što ukazuje da je Bosna i Hercegovina rangirana na 184 mjestu od 190 zemalja po pokazatelju lakoće pokretanja poslovanja.

One-stop shop (ne)će ukinuti „rente“ prilikom registracije poslovnih subjekata

Već godinama traje reforme unapređenja poslovnog okruženja kroz uvođenje one-stop šopova odnosno jednošalterskog sistema registracije preduzeća kojeme s uveliko olakšava i skraćuje procedura pokretanja poslovne aktivnosti, uvodi se moderan pristup rješavanju poslovnih procedura, te postaje konkurentniji. Međutim, u Bosni i Hercegovini postoje brojni problemi koji ne omogućavaju da ova praksa u potpunosti zaživi a svakako da je gubitak „koruptivne rente“ pojedinaca i institucija jedan od glavnih uzroka za spore procese u ovoj oblasti. Poseban problem u vezi sa registracijom preduzeća je vidljiv u FBiH, uslijed poteškoća sa usklađivanjem kantonalnih politika i propisa u vezi sa ovim pitanjem.

Korupcija u inspeksijskim poslovima je najkarakterističniji primjer administrativne korupcije u relaciji institucija sa privrednim sektorom. Generalno, inspektor za određene namjene (poreze, rad i radne odnose, veterinu, šumarstvo, itd.) prilikom obavljanja inspeksijskog nadzora u privrednom subjektu, u cilju neprijavlivanja uočenih nepravilnosti, uzima mito od predstavnika

¹¹ Doing Business 2020, <https://www.doingbusiness.org/content/dam/doingBusiness/country/b/bosnia-and-herzegovina/BIH.pdf>

preduzeća. U slučaju da preduzeće nije spremno da plati, uočene nepravilnosti se pretvaraju u određene sankcije koje naknadno preduzeće mora da plati i koje su u daleko višim iznosima od iznosa mita. Kako se radi o jako velikim sankcijama za nepravilnosti, preduzeće se najčešće opredijeljuje za plaćanje mita, kao dijela potencijalne sankcije za nepravilnosti. Ovakav scenario je i više nego redovna pojava i dobro poznata privrednom sektoru i javnosti, odnosno „javna tajna“, koja se već decenijama prešutkuje. Tek u rijetkim slučajevima dolazi do prijavljivanja korupcije, ali prema navodima već navedene UNDOC-ove studije, radi se u jednom slučaju od šesnaest slučajeva, koji se obično prijavljuju policiji ili tužilaštvu.

Korupcija prilikom investiranja (domaćeg ili stranog) je praksa koja se pojavljuje u slučajevima kada poslovni sektor aktivno podmićuje vladine službenike sa nadležnošću da stvore određene prednosti u odnosu na druge ulagače, kao što su smanjenje ili oslobođenje od poreza, dodjela zemljišta, dodjela koncesija, izigravanje propisa o sprečavanju monopola ili nepoštovanje propisa o zdravstvenoj ili drugoj zaštiti radnika ili pitanja u vezi sa čovjekovom okolinom. Sa druge strane, vladini službenici mogu aktivno, ali i pasivno, tražiti mito za obezbjeđivanje određenih prednosti ili preferencija.

Izmjenom pravilnika do milionske zarade za termoelektranu

Ministar u Vladi RS, oštetio je budžet entiteta za sedam miliona konvertibilnih maraka glasila je vijest početkom 2018. godine.¹² Šteta je nastala nakon što je navedeni ministar, samoinicijativno, izmijenio Pravilnik o visini koncesione naknade i bankarskim garancijama u oblasti elektroenergetike, energenata, rudarstva i geologije. Prema navodima medija, ovaj ministar je teško krivično djelo počinio 21. jula 2016. godine kada je promijenio Pravilnik čime je određenim koncesionarima omogućio besplatnu eksploataciju uglja te istovremeno drastično smanjio naknadu za korišćenje prirodnih resursa za proizvodnju struje. Sve je to učinjeno da bi se pogodovalo firmi iz elektroenergetskog sektora koja posjeduje termoelektranu i rudnik.

Korupcija u privatizacionim postupcima je već prevaziđena praksa, imajući u vidu činjenicu da je ona već u potpunosti provedena nad ranijom društvenom imovinom, osim kada se radi o određenim strateškim preduzećima.¹³ Suština koruptivne veze pripadnika političke elite i potencijalnih kupaca državnog kapitala je u tome što kupci ostvaruju uštedu, plaćajući kapital po nižoj cijeni, dok politička elita koja kontroliše proces privatizacije, stiče saveznike i pomagače u održavanju na vlasti i finansiranju svojih političkih stranaka. Poseban slučaj je kada i sami pripadnici političke nomenklature (in)direktno učestvuju u privatizaciji.

¹² <https://zurnal.info/novost/20541/budzet-ostetio-za-7-miliona-da-bi-pomogao-tajkunu-hamovicu>

¹³ Prema podacima sa sajta Investicione razvojne banke RS, institucije koja je ovlaštena za prodaju državnog kapitala u preduzećima, kao i za restrukturiranje preduzeća sa većinskim državnim kapitalom koja su predmet privatizacije u Republici Srpskoj, do sada je prodano oko 700 državnih preduzeća dok je još na 117 ostalo neprivatizovanih (od čega je 1/3 trenutno u procesu stečaja ili likvidacije). Prema podacima Agencije za privatizaciju FBiH, do sad je u potpunosti privatizovano oko 1100 preduzeća dok je djelimično privatizovano oko 100 preduzeća.

Privatizacija Medicinske elektronike

Investiciono razvojna banka Republike Srpske (IRB RS) je 2009. godine pokrenula opsežnu istragu o informacijama da su šefovi odjeljenja za upravljanje hartijama od vrijednosti i plasmane pravnim licima IRB-a, umiješani u manipulacije na tržištu kapitala RS sa akcijama Medicinske elektronike Banjaluka. Protiv dva službenika, Komisija za hartije od vrijednosti RS uputila je Odjeljenju za prekršaje banjalučkog Osnovnog suda Zahtjev za pokretanje prekršajnoj postupka jer su prekršili Zakon o tržištu hartija od vrijednosti tako što su u četiri transakcije spustili cijenu Medicinske elektornike dok su se obojica istovremeno nalazili u Upravnom i Nadzronom odbrou ove firme. Cijena akcija Medicinske elektronike je u periodu od 02.04.2009. do 08.06.2009. godine snižena za 86,11%, sa 0,36 KM na 0,05 KM a trgovano je u vrijednosti od oko 5.900 KM. 12.6.2009. godine, fizičko lice Mile Radišić obavjestio je javnost o namjeri objavljivanja ponude za preuzimanje akcija privrednog društva Medicinske elektronike ad Banja Luka i to po cijeni od 0,0554 KM po akciji.

Pošto prema Zakonu o preuzimanju, cijena u preuzimanju koju ponudilac plaća zainteresovanim deponentima zavisi od istorijske cijene akcije privrednog društva na berzi, očit motiv trgovine od strane zaposlenih u IRB-u nije bio promjena vlasništva već snižavanje cijene akcije. Obzirom da se cijena u preuzimanju određuje kao prosječna cijena trgovanja u zadnjih šest mjeseci od podnošenja ponude, tako su izvršavanja ovih transakcija u navedenom periodu od 02.04.2009. do 08.06.2009. godine uticala na to da cijena u preuzimanju bude 0,0554 KM (četvrta decimala zaokružena na više). Da nije bilo ovih transakcija, Akcijski fond kojim upravlja IRB RS bi prodao svoj paket po 0,45 KM po akciji, što bi iznosilo cca 1,2 miliona KM, umjesto čega je prodao za 0,0554 KM po akciji, što iznosi cca 140.000 KM. Dakle, preko milion KM razlike, odnosno manji prihod države od privatizacije državnog kapitala u ovom privrednom društvu.

Slučaj "Medicinska elektronika" je tako nakon četiri godine dobio epilog. „Kupac“ akcija po povlaštenim cijenama je proglašen krivim zbog krivičnog djela zloupotrebe službenog položaja ili ovlašćenja i krivično djelo manipulacije cijenama i širenja lažnih informacija te osuđen na 3 godine zatvora. Na tri i po godine zatvora osuđen je jedan od službenika Banke dok je na tri godine zatvora osuđen i bivši direktor Medicinske elektronike. Drugi službenik banke osuđen je na 6 mjeseci zatvora a direktor IRB-a je dobio simboličnu kaznu od 4 mjeseca zatvora.

Korupcija prilikom donošenja određenih propisa (zakonskih i podzakonskih akata) se pojavljuje onda kada pojedini privatni investitori imaju uticaj na donošenje pojedinih propisa, pa čak i zakona, a koji bi olakšali njihovo poslovanje. Naravno, ovaj uticaj mogu samo da vrše moćne kompanije te korupcija pojavljuje kroz uticaj na vladu da propiše iznos minimalnih plata, zabrani ili ograniči pravo na štrajk, poveća kvote eksploatacije prirodnih i mineralnih dobara ili poveća ili smanji određene ekološke i zdravstvene standarde. Kada vlada pristane na zahtjeve investitora i to pretoči u zakonsku normu, onda investitori nemaju problema da poštuju zakone u toj državi. Može se reći da je ova korupcija jako teško dokaziva iako postoje određeni „eklatantni“ primjeri u Bosni i Hercegovini.

Zakon o sadnom materijalu u Republici Srpskoj

Ovim zakonom se uređuju uslovi, način proizvodnje i promet sadnog materijala voćaka, vinove loze, hmelja i ukrasnog bilja, priznavanje novostvorenih domaćih sorti, upis sorti i podloga u Registar sorti voćaka, vinove loze, hmelja, ukrasnog bilja i podloga (u daljem tekstu: Registar sorti), održavanje upisanih sorti, Lista preporučenih sorti i podloga i druga pitanja od značaja za proizvodnju kvalitetnog sadnog materijala.

Prema riječima sagovornika koji su radili na pripremi zakona¹⁴, istaknuto je da su bile brojne urgencije koje su uticale na finalni izgled zakonskih rješenja, naročito u vezi sa kvalifikacijama pravnih lica i preduzetnika koji se mogu baviti prometom sadnog materijala. Čak su institucionalizovani i izuzeci od pravila koja su pogodovala pojedinim „lobijima“ unutar vladajućih struktura pa tako Član 2. samog Zakona navodi da *„Odredbe ovog zakona ne odnose se na sadni materijal koji privredno društvo, drugo pravno lice i preduzetnik koji se bavi poslovima oplemenjivanja bilja u oblasti voćarstva, vinogradarstva, hmeljarstva i ukrasnog bilja, umnožava, prima ili šalje drugom pravnom licu koje se bavi poslovima oplemenjivanja voćaka, vinove loze, hmelja i ukrasnog bilja u cilju naučnih istraživanja i izvođenja eksperimenata, u količinama koje služe za eksperimentalne svrhe ili za banke biljnih gena.“*

Korupcija kod velikih investicionih poslova se po definiciji pojavljuje uslijed uticaja koji ostvaruju moćni pojedinci i kompanije koje imaju privilegovan položaj kod institucija vlasti. Radi se o korupciji prilikom izgradnje velikih infrastrukturnih i energetskih objekata, naročito ukoliko se radi o poslovima bez javnog nadmetanja. Nema nijednog značajnijeg investicionog posla u BiH za koji se ne vežu pojedine afere koje se odnose na povezanost određenih biznis i političkih elita.

Kineske investicije u energetiku „pod lupom“

Predstavnički dom Parlamenta Federacije Bosne i Hercegovine odobrio je da Federacija BiH bude garant javnom preduzeću Elektroprivreda BiH za kreditno zaduženje kod izvozno-uvozne banke Kine za projekat izgradnje Bloka 7 450 MW Termoelektrane Tuzla prema ugovoru inženjeringu, nabavci i izgradnji Bloka 7 – 450 MW u TE Tuzla između EPBiH i Konzorcija China Gezhouba Group Company Limited, Peking, Kina (lider) i GEDI – Guandong Electric power Design Institute, Kina (član Konzorcija)

„To poteže ozbiljno pitanje o posvećenosti BiH međunarodnim sporazumima i evropskim pravilima u okviru Sporazuma o Energetskoj zajednici, ali također o izboru energetske tehnologije, kao i analize omjera cijene i koristi na odgovoran i transparentan način“ izjavio je tada Evropski komesar za proširenje EU.

Izgradnju Bloka 7 tuzlanske termoelektrane od 450 MW pojedini zagovornici, čiji se prošlost i integritet dovode u pitanje u medijima i javnosti, najavljuju kao projekt od javnog interesa i ključnog značaja, višestruko korisnu investiciju koja će osigurati energetska nezavisnost

¹⁴ Podatak dobijen prilikom intervjua sa predstavnicom institucija vlasti koja je radila na zakonu

Federacije BiH. S druge strane, iz Energetske zajednice konstatuju da garancija Federacije BiH za kredit sadržava elemente nedozvoljene državne pomoći, dok iz EU ukazuju da je, s ekološke tačke gledišta, ugalj sve nepoželjniji energent.

Korupcija u javnim preduzećima je takođe fenomen koji datira još iz socijalističkog vremena kada su sva preduzeća bila vlasništvo države, bez obzira na formu upravljanja koje se baziralo na samoupravljanju, odnosno upravljanju od strane radnika i njihovih predstavnika. Sadašnje državno vlasništvo komercijalnih kompanija odnosno javnih preduzeća koje, u stvarnosti, ili drže monopol pa preživljavaju na tržištu ili su široko subvencionisana od vlade pa predstavljaju neloyalnu konkurenciju komercijalnim kompanijama koje nemaju vladine subvencije a često koriste i infrastrukturu u koju je ulagano decenijama ranije. U suštini, javna preduzeća u BiH u se veoma često stavljaju u kontekst raznih oblika zloupotrebe i rijetko u takvim uslovima uspevaju da posluju na tržišnim principima, već političkim strankama i predstavnicima vlasti služe kao neformalni i (često) nekontrolisani izvor prihoda za ostvarenje ili političkih (partijskih) ili ličnih finansijskih interesa.

Telekom BH i Zakon o javnim nabavkama BiH

Jedno od javnih preduzeća koje svoje javne nabavke objavljuje na svojoj službenoj stranici i u drugim medijima, ali i ne na portalu Agencije za javne nabavke BiH, jeste BH Telecom d.d. Sarajevo, državno preduzeće u vlasništvu FBiH. U skladu sa dopisom Agencije za javne nabavke, a na osnovu mišljenja Konkurencijskog vijeća BiH, Javno preduzeće BH Telecom d.d. Sarajevo nije obveznik primjene Zakona o javnim nabavkama BiH (Službeni glasnik Bosne i Hercegovine broj 39/14). BH Telecom je proces nabavki uredio Pravilnikom o nabavkama u BH Telecom-u koji se primjenjuje od 20. februara 2015. godine.

Međutim, neobjavljivanje javnih nabavki na zvaničnom portalu Agencije je samo jedan od aspekata koji proizlazi iz izuzimanja od Zakona o javnim nabavkama. Poseban aspekt se odnosi na same postupke i ishode tih postupaka, bez adekvatnih mehanizama pravne zaštite za ponuđače. Tako je prema riječima sagovornika jedna firma bila najbolje rangirana na jednom tenderu ali ista nije odabrana za pružaoca usluga uslijed „diskrecionih prava“ BH Telecoma a bez mogućnosti da se ta firma žali kao što je to slučaj kod nabavki koje se provode pod okriljem Zakona o javnim nabavkama.

Korupcija u samom poslovnom sektoru (podmićivanje unutar poslovne zajednice) je praksa podmićivanja između poslovnih subjekata te se često odnosi na „nedozvoljene marketinške prakse podmićivanja“ ili dobijanje određenih poslova s ciljem osiguravanja nepoštene prednosti u odnosu na drugo preduzeće. Ovaj tip podmićivanja, proveden putem privrednih, finansijskih ili komercijalnih aktivnosti, definisan je u Konvenciji Ujedinjenih nacija protiv korupcije (UNCAC) kao “obećanje, nuđenje ili davanje (aktivno podmićivanje), kao i traženje ili prihvatanje (pasivno podmićivanje), direktno ili indirektno, nepripadajuće koristi bilo kojoj osobi/koje vrši bilo koja osoba koja usmjerava ili radi, u bilo kojem svojstvu, za subjekat privatnog sektora....da bi on ili

ona, djelovala ili se suzdržala od djelovanja u obavljanju svojih službenih dužnosti”.¹⁵ Ujedno, Konvencijom se zahtijeva da potpisnice razmotre osuđivanje takvih djela kao krivičnih djela. Međutim, u Krivičnom zakonu BiH nema odredbi kojima se sankcioniše praksa podmićivanja u privatnom sektoru.

Korupcijom do „premijum“ mjesta na policama marketa

Prema riječima sagovornika koji predstavlja nekoliko distributivnih lanaca, evidentno je da je korupcija jako izražena u oblasti maloprodaje u hiper marketima i supermarketima. Da bi određeni proizvod dobio „premium“ mjesto na policama marketa, nije dovoljno samo da se za to mjesto kompenzira maloprodajnom subjektu, već je nekada neophodno da se rukovodiocu marketa plati ili ponudi određeni poklon (parfemi, vaučeri za ljetovanja, i slično).

Regulatorni i institucionalni okvir

Regulatorni okvir

Bez obzira o kojem segmentu društvenih procesa govorimo, regulacija, odnosno regulatorni okvir predstavlja jedno od ključnih pitanja tog procesa. Razlog tome leži u činjenici da se svaki građanin redovno susreće sa regulacijom, sa propisima koji regulišu najvažnija pitanja i strukture iz određenih oblasti.

Sama riječ regulacija dugo je korištenja kao sinonim za legislativu (*njem. Regelung*) i poistovjećuje se sa državnim intervencionizmom koji podrazumijeva kreiranje pravila i podvrgavanje tim pravilima. Iz tog razloga, posebno kada govorimo o borbi protiv korupcije u svim oblastima i sektorima, a posebno privatnom, regulacija i regulatorni okvir imaju značajnu ulogu. Iz tog razloga ćemo u nastavku dati pregled relevantnog regulatornog okvira koji su uspostavljanje s ciljem osiguravanja kako preventivnih, tako i represivnih mjera u borbi protiv korupcije. Uvažavajući ustavnu strukturu BiH regulatorni okvir ćemo predstaviti kroz analizu relevantnih zakona na svim nivoima vlasti u BiH.

3.1.1. Pravni okvir na nivou Bosne i Hercegovine

- **Zakon o Agenciji za prevenciju korupcije i koordinaciju borbe protiv korupcije (Sl. glasnik BiH br. 103/09 i 58/13)**

Osnovni predmet i cilj zakona je definisanje osnovnih pojmova korupcije, uređivanje statusa i nadležnosti Agencije za prevenciju korupcije i koordinaciju borbe protiv korupcije, kao i načina i oblika prevencije korupcije i drugih pitanja. Značaj ovog Zakona, uz sve nesporne potrebe za njegovim izmjenama, u tome što se uspostavlja okvir kojim se omogućava razvijanja preventivnih mjera u borbi protiv korupcije. U kontekstu privatnog sektora, značajno je reći da se ovim Zakonom, provođenjem svih aktivnosti iz nadležnosti Agencije, smanjuje rizik od nastanka koruptivnih aktivnosti, odnosno smanjenja broja privrednih društava koja su predatori, ali i žrtve.

¹⁵ Član 21. UNCAC-a.

- **Zakon o zaštiti lica koja prijavljuju korupciju u Institucijama BiH („Službeni glasnik BiH“, broj 100/13)**

U kontekstu analize regulatornog okvira koji se odnosi na privatni sektor, osnovna slabost ovog Zakona ogleda se u činjenici da on ne štiti prijavitelje korupcije u privatnom sektoru. Predmet Zakona je zaštita prijavitelja od korupcije u javnom sektoru. Zaštitu prijavitelja korupcije osigurava APIK i ta vrsta zaštite je administrativne prirode.

- **Zakon o javnim nabavkama BiH („SLGL BIH“, broj 39/14)**

U regulatornom okviru najrizičniji Zakon u pogledu mogućeg nastanka koruptivnih radnji, kako u javnom, tako i u privatnom sektoru. Neki od osnovnih mehanizama ugovora za sprječavanje koruptivnih radnji su uvedeni princip transparentnosti, objektivni i provjerljivi kriteriji za izbor najboljeg ponuđača. S druge strane, postoje određene neusklađenosti i slabosti kada je u pitanju određivanje sukoba interesa prilikom provođenja javnih nabavki

- **Krivični zakon BiH („Službeni Glasnik BiH“, broj 3/03, 32/03, 37/03, 54/04, 61/04, 30/05, 53/06, 55/06, 8/10, 47/14, 22/15, 40/15 i 35/18)**

Najznačajniji represivni zakon u borbi protiv korupcije na nivou BiH. Glava IX Krivičnog zakona BiH posvećena je djelima koja proističu iz koruptivnih ponašanja poput: primanje poklona i drugih oblika koristi (čl. 217. KZ BiH, davanje poklona i drugih oblika koristi (čl.218), zloupotreba službenog položaja (čl. 220. KZ BiH), kao i druga krivična djela iz navedena Glave, a koja direktno omogućavaju provođenje represivnih mjera prema počiniteljima.

Važno je spomenuti i da Glava 12 uređuje pitanja oduzimanja imovinske koristi stečene krivičnim djelom. Decidno je propisano da niko ne može ostvariti imovinsku korist, prihod, profit ili drugu korist iz imovinske koristi pribavljene krivičnim djelom, odnosno da će se imovinska korist profit ili druga korist oduzeti sudskom odlukom kojom je utvrđeno krivično djelo (oduzimanje zasnovano na imovini).

Zakon je značajan za oba aspekta korupcije povezane sa privatnim sektorom, jer provodi represivne mjere u slučaju kada je on izvor korupcije, a prema žrtvi, koji bi u krivičnom postupku bili oštećeni nudi mogućnost naknade štete nakon pravosnažnosti presude kojom je utvrđeno krivično djelo iz Glave IX.

- **Zakon o krivičnom postupku BiH („Službeni glasnik BiH“, broj 3/03, 32/03, 36/03, 26/04, 63/04, 13/05, 48/05, 46/06, 29/07, 53/07, 58/08, 12/09, 16/09, 53/09 93/09, 72/13 i 65/18)**

Kao procesni zakon, značajan je jer osigurava da se utvrđivanje imovinske koristi koja je stečena krivičnom djelom vrši po službenoj dužnosti. Zakonom je uređen cijeli postupak utvrđivanja i oduzimanja nelegalno stečene imovine. Zajedno sa Krivičnim zakonom BiH, čine cjelovit krivičnopravni sistem u borbi protiv korupcije.

- **Zakon o državnoj službi u institucijama BiH („Službeni glasnik BiH“, broj 12/02, 19/02, 8/03, 35/03, 4/04, 17/04, 26/04, 37/04, 48/05, 2/06, 50/08, 43/09, 8/10, 40/2012 i 93/17).**

Ovaj propis predviđa i reguliše opće obaveze državnih službenika prilikom obavljanja dužnosti iz opisa radnih mjesta. Osnovni standardi prilikom obavljanja poslova su apsolutno poštivanja relevantnih zakonskih odredbi, Kodeksa državnih službenika što uključuje postupanje u skladu sa

najvišim etičkim i profesionalnim standardima. Zakon, ne definišući šta se smatra pod sukobom interesa, utvrđuje opštu obvezu sprečavanja sukoba interesa, te uvodi ograničenja u vezi sa poklonima, ali opet, šta je opšta karakteristika propisa o sprečavanju sukoba interesa u BiH, ne daje jasne odredbe kako postupati, kakav je karakter odluka donesenih u situacijama sukoba interesa i sl.

Ovaj Zakon pruža regulatornu zaštitu privrednim subjektima od samovolje pojedinih državnih službenika i zloupotrebe položaja. Također, omogućava privrednim subjektima koji su žrtve korupcije da prijave svako kršenje odredbi Zakona o državnoj službi u institucijama BiH.

- **Zakon o koncesijama (Sl. glasnik BiH 32/02)**

Ovim Zakonom su propisani uvjeti pod kojima se mogu izdavati koncesije u Bosni i Hercegovini, kao i nadležnost Komisije za koncesije i postupak određivanja i njihove dodjele. Zakonom je propisan i način izvršavanja tenderskog postupka kao i sadržaj ugovora o koncesiji, a sve s ciljem da se što je moguće više smanje zloupotrebe i koruptivne radnje. Privredni subjekti mogu biti predmet koruptivnih radnji kada su izvor korupcije i pogoduju raznim nepravilnostima, ali i da su žrtve cjelokupnog procesa koji kasnije može uticati negativno na njihovo poslovanje.

3.1.2. Pravni okvir na nivou Republike Srpske

- **Zakon o privrednim društvima (Sl. glasnik Republike Srpske br. 127/2008, 58/2009, 100/2011, 67/2013, 100/2017 i 82/2019)**

Osnovni propis kojim se reguliše osnivanje i poslovanje privrednih društava. Kada govorimo o borbi protiv korupcije, Zakon o privrednim društvima Republike Srpske reguliše da članovi uprave i nadzornog odbora društva moraju da postupaju sa pažnjom dobrog privrednika i da rade u interesu društva. Ta odredba im onemogućava i stvara osnov za sankcionisanje koruptivnih radnji u slučaju da su inicijatori ili nosioci koruptivnog ponašanja nekog privrednog društva. S druge strane, ova odredba podrazumijeva obavezu privrednih društava koja su žrtve korupcije da podnose i aktivno djeluju u borbi protiv korupcije u slučaju da posjeduju određena saznanja, jer tako rade u najboljem interesu svog privrednog društva kojem je, kao žrtvi korupcije, nanesena šteta.

Osim toga, predviđene su odredbe o izbjegavanju sukoba interesa, posebno u dijelu zaključivanja određenih pravnih poslova za društvo. Sukob interesa predstavlja jedan od glavnih uzorka nastanka korupcije i njegovo prepoznavanje je izuzetno važan korak u prevenciji nastanka koruptivnih radnji.

- **Zakon o zaštiti lica koja prijavljuju korupciju („Službeni glasnik RS“, broj 66/17)**

Za razliku od Zakona na državnom nivou, entitetski Zakon predviđa zaštitu prijavitelja kako u privatnom tako i u javnom sektoru. Predviđen je sudski model eksterne zaštite lica koja prijavljuju korupciju, ali ovaj zakon predviđa i internu zaštitu prijavitelja. Definicija korupcije je dosta usko određena, ali je sasvim dovoljna za kontekst borbe privatnog sektora protiv koruptivnih radnji jer je definicijom korupcija svedena na krivična djela propisana u krivičnompravnom zakonodavstvu što je i više nego dovoljna osnova za njihovo procesuiranje.

- **Zakon državnim službenicima („Službeni Glasnik Republike Srpske“, broj 118/2008, 117/2011, 37/2012 i 57/2016)**

Kao i ranije spomenuti Zakon na državnom nivou, tako i ovaj na entitetskom nivou, reguliše i obavezuje državne službenike na primjenu osnovnih načela profesionalnosti, nepristrasnosti, odgovornosti, poštenja, transparentnosti, efikasnosti i ekonomičnosti. Zakon dosta precizno reguliše pitanje sukoba interesa te, kao i državni Zakon, stvara regulatorni okvir koji treba da sankcioniše nesavjesne državne službenike, ali i pruži zaštitu privrednim subjektima koji su žrtve korupcije.

- **Uredba o nespojivosti i slučajevima u kojima se može dato odobrenje državnom službeniku u upravi RS da obavlja dodatnu aktivnost („Službeni glasnik RS“, broj 94/06)**

Uredbom su utvrđene nespojivost sa statusom državnog službenika, kao i slučajevi u kojima se može dati odobrenje službeniku da može obavljati dodatnu aktivnost. Ovim aktom se pokušava osigurati sprječavanje sukoba interesa kod državnih službenika gdje bi, ukoliko se i pojavi, mogao narušiti integritet u postupanju i vršenju povjerenih ovlasti.

- **Zakon sprečavanju sukoba interesa u organima vlasti Republike Srpske („Službeni glasnik RS“, broj 73/08 i 52/14)**

Sve što je navedeno za odgovarajući zakon na nivou BiH možemo konstatovati i za Zakon na entitetskom nivou uz važnu opasku, što su institucionalna rješenja svakako adekvatnije regulisana ovim Zakonom u odnosu na ranije spomenuti Zakon na državnom nivou. (u RS se pitanjima primjene zakona bave Komisija za sprečavanje SI i Komisija za žalbe, obje formalno nezavisne i izabrane od strane Narodne skupštine RS.

- **Zakon o zanatsko-preduzetničkoj djelatnosti RS (Sl. glasnik RS-a br. 117/2011, 121/2012, 67/2013, 44/2016 i 84/2019)**

Ovim Zakonom se uređuju uslovi, početak, načini i prestanak obavljanja zanatsko-preduzetničke djelatnosti, obrazovanje i osposobljavanje preduzetnika. Zakonom je propisano da se preduzetnicima mogu izreći novčane kazne ukoliko krši propise iz ovog Zakona, a posebno ukoliko nije dio elektronske evidencije, ne izdaje račun za učinjenu uslugu, ne prijavi vođenje poslova posredstvom poslovođe i slično. To omogućava kontrolu onih privrednih subjekata koji iniciraju ili učestvuju u korupciji i vršili zloupotrebe ovih zakona.

- **Zakon o koncesijama Republike Srpske (Sl. glasnik RS-a br. 59/13)**

Zakon o koncesijama je rizičan s aspekta mogućnosti nastanka koruptivnih radnji i procesa zbog same činjenice da se javno dobro daje u koncesiju te je s te strane moguće zloupotrijebiti položaj na način da se ne vodi računa o općem interesu. Također, moguće je pogodovanje u pogledu naplaćivanja koncesije, određivanja naknade kao i određivanja kriterija za koncesiju. Vrlo česta pojava je mijenjanje uslova za koncesiju tokom postupka dodjeljivanja.

U tom kontekstu, privredni subjekti mogu biti predmet koruptivnih radnji i zbog interesa da iniciraju i učestvuju u koruptivnim radnjama kako bi dobili koncesiju, ali i da su žrtve cjelokupnog procesa ukoliko imaju dobru ponudu a ne dobiju koncesiju, što kasnije može uticati negativno na njihovo poslovanje.

- **Zakon o razvoju malih i srednjih preduzeća u Republici Srpskoj (Sl. glasnik RS", br. 50/2013, 56/2013 - ispr. i 84/2019)**

Ovim zakonom uređuju se načela, principi i subjekti koji pružaju podršku razvoju malih i srednjih preduzeća, donošenje strategije razvoja malih i srednjih preduzeća u Republici Srpskoj, organizaciona struktura, zadaci i način rada Savjeta i agencija, kao i druga pitanja od značaja za njihov razvoj. Zakonom su definisani i osnovni principi na kojima se razvoj zasniva, a to su: načelo sinhronizacije, ravnomjernosti, jednakih mogućnosti, održivog razvoja i usklađenosti sa standardima Evropske unije.

U pogledu kaznenih odredbi propisane su novčane kazne za ona lica koja nesavjesno i nenamjenski troše dodijeljena sredstva te ukoliko ne dostave izvještaj o namjenskom utrošku sredstava.

- **Zakon o javnim preduzećima Republike Srpske (Sl. glasnik "RS", br. 75 od 25. avgusta 2004, 78/11)**

Zakonom o javnim preduzećima Republike Srpske uređuje se poslovanje i upravljanje javnih preduzeća u Republici Srpskoj. Za potrebe ove analize značajan je aspekt načina na koji se vrši poslovanje i upravljanje javnim preduzećima u Republici Srpskoj. Naime, evidentan je politički uticaj na izbor rukovodstva, kako u upravne, tako i u nadzorne odbore uz veoma malo, ili nikakvo prisustvo kriterija kojima se vrijednuje stručnost i iskustvo prijavljenih kandidata na određene pozicije. Pored ovog aspekta, značajna je činjenica i da je transparentnost javnih preduzeća u nizu analiza, o kojima će više riječi biti na drugome mjestu, ocjenjena kao nezadovoljavajuća, a koja je, shodno zakonskim odredbama, obavezna jer se radi o državnom kapitalu. Sve to ukazuje na postojanje visoko rizika od nastanka koruptivnih radnji u kojima se privatni sektor može javiti i kao izvor ali i kao žrtva u takvim procesima.

3.1.3. Pravni okvir na nivou Federacije BiH

- **Zakon o privrednim društvima FBiH (Službene novine Federacije br. 81/15)**

Kao i Zakon o privrednim društvima Republike Srpske, tako i Zakon o privrednim društvima Federacije BiH reguliše obavezu postupanja članova upravnih i nadzornih odbora sa pažnjom dobrog privrednika. Pored toga, u Zakonu se na nekoliko mjesta izričito propisuje izbjegavanje sukoba interesa što ukazuje da je članovima organa upravljanja u privrednim subjektima bilo kakav oblik koruptivnih ponašanja suprotan gore navedenom načelu. Također, načelo postupanja sa pažnjom dobrog privrednika nameće obavezu privrednim društvima koji su žrtve korupcije da ju, štiteći najbolji interes svog privrednog društva, prijave nadležnim tijelima.

- **Krivični zakon FBiH ("Službeni glasnik FBiH", broj 36/03, 21/04, 69/04, 18/05, 42/10, 42/11, 59/14, 76/14, 46/16 i 75/17)**

Zakonom se propisuje opšti okvir krivičnog zakonodavstva i krivična djela. U Glavi XXXI. Krivična djela podmićivanja i krivična djela protiv službene i druge odgovorne dužnosti propisuju se inkriminacije navedenih krivičnih djela. U članu 2. određuju se definicije pored ostalog i službene i odgovorne osobe.

Zakon propisuje da niko ne može zadržati imovinsku korist pribavljenu krivičnim djelom. Korist će se oduzeti sudskom odlukom kojom je utvrđeno da je krivično djelo učinjeno (oduzimanje zasnovano na imovini).

- **Zakon o oduzimanju nezakonito stečene imovine krivičnim djelom („Službeni glasnik FBiH“, broj 71/14)**

Ovim zakonom se na precizniji način uređuju pitanja primjene mjera obezbjeđenja, osiguranja i oduzimanja imovinske koristi stečene izvršenjem krivičnih djela. Zakon je zamišljen kao dopuna osnovnom krivičnom zakonodavstvu. Zakon takođe sadrži odredbu prema kojoj ima primat, tj. primjenjuje se kao *lex specialis*, u odnosu na Krivični zakon u svim postupcima za oduzimanje imovine pribavljene krivičnim djelima za koja je propisana obavezna primjena ovog, posebnog, zakona.

Zakon ne definiše direktni sukob interesa iz razloga što koristi formulaciju „može da utiče ili se čini da može da utiče“. Ključne pojmove i procese koji dovode do sukoba interesa definiše na nekonzistentan i neodređen način čime se ne omogućava adekvatna zaštita privrednim subjektima koji su žrtve korupcije. S druge strane, privrednim subjektima koji su sa vlastima u raznim oblicima sukoba interesa omogućava da kroz ovu neodređenost sukob interesa ne bude uopće kao takav prepoznat i sankcionisan. Posebno je indikativno da se zakon uopšte ne odnosi na veliki broj javnih funkcija, uključujući članove uprava i nadzornih odbora javnih preduzeća, upravne odbore i direktore javnih ustanova, republičkih direkcija, agencija i sl.

- **Zakon o inspekcijama u FBiH (Službene novine FBiH br. 73/2014 i 19/2017)**

Zakonom se uređuje vršenje inspekcijaskog nadzora iz nadležnosti federalnih organa uprave i federalnih inspekcijaskih organa. Zakonom je definisano da se, prilikom vršenja inspekcijaskih nadzora, inspektori moraju rukovoditi Etičkim kodeksom za državne službenike. Na inspektore se u obavljanju poslova iz njihove nadležnosti primjenjuju odredbe Zakona o državnoj službi FBiH. Kada govorimo o odnosu prema privatnom sektoru Zakon je značajan iz razloga što omogućava zaštitu žrtava korupcije provođenjem redovnog i zakonitog inspekcijaskog nadzora. Također, ovlaštenja data Zakonom mogu poslužiti i kao odmazda onim privrednim subjektima koji se usude prijaviti korupciju i druge oblike nepravilnosti.

- **Zakon o koncesijama FBiH (Sl. Novine FBiH br. 40/2002)**

Sve što je rečeno u analizi za zakone na nivou Bosne i Hercegovine i Republike Srpske koji regulišu ovu materiju, važi i za Federaciju BiH.

- **Zakon o javnim preduzećima FBiH (Sl. novine FBiH br. broj 8/05)**

Kao i u Republici Srpskoj, Zakon o javnim preduzećima FBiH također reguliše osnovna pitanja poslovanja i upravljanja javnim preduzećima. Situacija u pogledu spornih procesa o kojima smo govorili u dijelu elaboracije o Zakonu o javnim preduzećima Republike Srpske, nije drugačija u Federaciji BiH. Biranje upravljačkih i nadzornih odbora je pod dominantnim uticajem vladajućih političkih opcija, javna preduzeća su najveći gubitaši sa nagomilanim milionskim dugovima koji opterećuju i njihovo redovno poslovanje. Transparentnost javnih preduzeća u Federaciji BiH je također na niskom nivou, i o poslovanju istih se jako malo zna.

Analiza institucija i stejkohldera u vezi sa borbom protiv korupcije u poslovnom sektoru

3.2.1 Dionici zaduženi za antikorupcijske politike i strategije

Agencija za prevenciju i koordinaciju borbe protiv korupcije je nadležna za prevenciju korupcije i koordinaciju borbe protiv korupcije u institucijama javnog i privatnog sektora. Neke od najvažnijih nadležnosti u vezi sa prevencijom korupcije kod privatnog sektora odnose se na:

- izrada Strategije za borbu protiv korupcije, te izrada Akcionog plana za prevenciju korupcije;
- koordinacija i nadzor nad sprovođenjem Strategije i Akcionog plana, te davanje mišljenja i instrukcija o pitanju njihovog sprovođenja;
- u koordinaciji s nadležnim organima, analiziranje dostavljenih podataka s ciljem utvrđivanja pojava koruptivnog djelovanja, te preduzimanje neophodnih mjera u skladu sa zakonom;
- prikupljanje i analiziranje statističkih i drugih podataka, te informiranje svih relevantnih subjekata u Bosni i Hercegovini o rezultatima istraživanja;
- postupanje po zaprimljenim podnescima s indicijama koruptivnog ponašanja u skladu s važećim propisima;
- praćenje efekata sprovođenja zakona i podzakonskih akata čiji je cilj prevencija korupcije i davanje mišljenja i instrukcija o pitanju njihovog sprovođenja, iniciranje aktivnosti u vezi s izmjenama i dopunama postojećih zakonskih rješenja, i njihovo usklađivanje;
- javno publiciranje informacija o stanju korupcije.

Ono što treba svakako istaći je činjenica da su dometi APIK-a ograničeni, naročito kada je u pitanju prevencija i koordinacija borbe protiv korupcije u vezi nadležnos koje su na entitetskom, kantonalnom ili lokalnom nivou. S tim u vezi je uloga APIK-a u borbi protiv korupcije u privatnom sektoru jako upitna.

Komisija za sprovođenje Strategije za borbu protiv korupcije Republike Srpske za period 2018 - 2022 predstavlja tijelo koje je zaduženo za usmjeravanje aktivnosti i koordinacija subjekata nadležnih za sprovođenje strategije. Pored toga, u nadležnosti Komisije je i prikupljanje izvještaja nosilaca mjera i aktivnosti iz Strategije i Akcionog plana i njihova analitička obrada u svrhu pripreme izvještaja, izvještavanje Vlade dva puta godišnje o realizaciji mjera iz Akcionog plana, uz davanje inicijative i predlaganje mjera za veću efikasnost sprovođenja Strategije, te dvogodišnja revizija Akcionog plana za sprovođenje Strategije, evaluacija prethodne i predlaganje nove Strategije na kraju strateškog ciklusa. Komisiju čini 12 punopravnih članova i to: 7 ministara iz Vlade RS, predsjednik odbora za bezbjednost Narodne skupštine RS, predsjednik Vrhovnog suda RS, glavni republički tužilac RS, glavni revizor Glavne službe za reviziju javnog sektora Republike Srpske, te predsjednik Republičke komisije za utvrđivanje sukoba interesa. Pored toga, Komisija ima i šest članova koji učestvuju u svojstvu posmatrača, a koji su predstavnici nevladinih organizacija, medija i novinara, akademske zajednice iz reda profesora, predsjednik Unije studenata Republike Srpske, predsjednik Saveza sindikata Republike Srpske, te predsjednik Unije udruženja poslodavaca Republike Srpske. Predsjednik Komisije je ministar prave u Vladi RS, a njegov zamjenik je ministar unutrašnjih poslova u Vladi RS.

Imajući u vidu sastav Komisije kao i dosadašnje rezultata rada, može se reći da se radi o dosta tromom i neefikasnom mehanizmu bez obzira što se u okviru nje nalazi čak 18 visoko pozicioniranih osoba iz reda donosioca odluka, te predstavnika privatnog sektora i civilnog društva. Stoga je jako značajno pomenuti da je operativna nadležnost nad provođenjem Strategije za borbu protiv korupcije na Ministarstvu pravde RS odnosno u Odjeljenju za sprovođenje Strategije za borbu protiv korupcije u okviru Resora za poslove notarijata, advokature, pravobranilaštva, besplatne pravne pomoći i sprovođenje Strategije za borbu protiv korupcije. Prethodne analize ukazuju da su kapaciteti u okviru Odjeljenja koje je nadležno antikorupcijsku strategiju u RS nedovoljni, što svakako je imalo uticaja da se i borbi protiv korupcije u određenim sektorima kao što je privatni sektor ne pridaje veliki značaj.

Vlada Federacije Bosne i Hercegovine na svojoj 48. sjednici, održanoj 07.04.2016. godine, donijela je Rješenje o formiranju **Antikorupcionog tim Vlade Federacije Bosne i Hercegovine**. Zadatak ovog tima je da prati implemetaciju Strategije za borbu protiv korupcije 2016.-2019. Federacije BiH i Akcionog plana za provođenje Strategije za borbu protiv korupcije 2016.-2019. U skladu sa ovim zadatkom Antikorupcioni tim putem koordinacije nadgleda i prati provođenje svih aktivnosti na prevenciji i sprečavanju korupcije i koruptivnih ponašanja u svim institucijama u Federaciji BiH. Vlada FBiH ima direktnu nadležnost nad radom Antikorupcionog tima dok su članovi tima (njih 8) imenovane osobe iz različitih federalnih institucija ili ministarstava sa statusom članova „ad hoc“ komisije koja nije profesionalno tijelo niti ima svoje zaposlene ili budžet.

Može se reći da je način formiranja i funkcionisanja Antikorupcionog tima Vlade FBiH upravo jedan od glavnih razloga za postojeće stanje implementacije predviđenih mjera i aktivnosti u okviru Strategije za borbu protiv korupcije i Akcionog plana za provođenje Strategije. Stoga ne treba ni da iznenađuje postojeći nivo korupcije u poslovnom sektoru odnosno odsustvo bilo kakve systemske mjere u cilju smanjenja korupcije u ovom sektoru.

Antikorupcioni timovi na kantonalnom nivou su radna tijela koja su zadužena za pripremu kanonalnih Strategija za borbu protiv korupcije, te koresponirajućih akcionih planova za realizaciju samih strategija kao kontrolu i pružanje pomoći u realizaciji aktivnosti preciziranih akcionim planovima. Sve kantonalne vlade u FBiH imaju uspostavljene svoje antikorupcijske timove koji su ad-hoc karaktera i koje čine predstavnici različitih institucija kojima borba protiv korupcije nije primarni zadatak, osim Vlade Sarajevskog kantona koji je profesionalizovala ovo tijelo.¹⁶ Međutim, kada se radi o sprečavanju korupcije u privatnom sektoru, nisu zabilježeni neki značajni iskoraci u borbi protiv korupcije.

3.2.2. Dionici u vezi funkcionisanja poslovnog sektora

¹⁶ Vlada Kantona Sarajevo je 2. februara 2018. godine donijela Uredbu o osnivanju Ureda za borbu protiv korupcije i upravljanje kvalitetom Kantona Sarajevo. Ured je pravni sljedbenik Ureda za kvalitet Kantona Sarajevo, osnovanog 22. septembra 2006. godine i ranije osnovanog Ureda za uvođenje i održavanje sistema kvaliteta prema ISO 9001:2000 u organima uprave, upravnim ustanovama i stručnim službama KS od 25. marta 2004. godine. Pored zadržanih nadležnosti iz oblasti upravljanja kvalitetom i saradnje s nevladinim sektorom, nadležnosti Ureda proširene su i na segment borbe protiv korupcije, što znači samostalno obavljanje poslova vezanih za aktivnosti borbe protiv korupcije.

Kada se posmatraju politike razvoja privrede i poslovnih subjekata, može se reći da država nema eksplicitnih nadležnosti u ovoj oblasti već su nadležnosti na nivou entiteta, te dijelom na nivou kantona i općina. Međutim, značajno je pomenuti da Ministarstvo spoljne trgovine i ekonomskih odnosa na državnom nivou ima set nadležnosti koje se tiču poslovanja privatnog sektora a to su spoljnotrgovinska politika i carinsko-tarifna politika BiH; poslovno okruženje, jedinstven ekonomski prostor; razvoj i promociju preduzetništva; kontrolu prometa roba i usluga koji imaju poseban režim u prometu odnosa u izvozu i uvozu; kao i konkurenciju. Međutim, stvarne politike u vezi rada poslovnog sektora se uglavnom donose na entitetskom nivou u Republici Srpskoj, te kao podijeljena nadležnost između entiteta i kantona u FBiH.

3.2.3. Federacija Bosne i Hercegovine

Federalno ministarstvo energije, rudarstva i industrije obavlja upravne, stručne i druge poslove koji se odnose na ostvarivanje nadležnosti FBiH u oblastima energije, rudarstva, geoloških istraživanja i industrije osim prehrambene industrije, praćenje privređivanja i ekonomskog položaja privrednih subjekata i koordinacija i implementacija projekata od značaja za Federaciju u oblastima za koje je nadležno; kreiranje energetske politike i geoloških istraživanja i druge poslove utvrđene zakonom. Posmatrajući aktuelne strategije, politike, programe i akcione planove navedenog ministarstva, vidljivo je da se pitanjima korupcije u poslovnog sektoru, te borbi protiv korupcije u istom, apsolutno ne posvećuje nimalo prostora. Iako se neke mjere u okviru sektorskih politika (drvoprerade, metaloprerade, proizvodnje tekstila i obuće, namjenske industrije, itd.) mogu podvesti pod „antikorupcione mjere“ one su prvenstveno definisane kao mjere za unapređenje poslovnog okruženja dok se riječ „korupcija“ u navedenim dokumentima zaobilazi u širokom luku. Treba napomenuti da ministarstvo ima usvojen Plan integriteta koji se bavi isključivo aktivnostima i poslovima koje obavlja ovo ministarstvo (od načina odlučivanja, pa preko davanja dozvola do provođenja postupaka javnih nabavki).

Federalno ministarstvo razvoja, preduzetništva i obrta vrši upravne, stručne i druge poslove koji se odnose na: poticanje razvoja, preduzetništva i obrta; davanje podsticaja za primjenu inovacija i uvođenje suvremenih tehnologija u oblasti preduzetništva i obrta; povećanje udjela preduzetništva i obrta u ukupnoj privredi; organizovanje institucija za preduzetništvo i stvaranje preduzetničke infrastrukture, osposobljavanje preduzetnika i obrtnika kroz redovno i dopunsko obrazovanje te druge poslove utvrđene zakonom. Kao i već pominjano Ministarstvo energije, rudarstva i industrije, i ovo ministarstvo ima usvojen Plan integriteta koji se bavi isključivo aktivnostima i poslovima koje obavlja ovo ministarstvo.

Federalni zavod za programiranje razvoja je najodgovornija federalna institucija za cjelokupan proces strateškog planiranja u Federaciji BiH. Zavod radi analize društveno-ekonomskih tokova, makroekonomske analize, vrši horizontalnu koordinaciju strateškog planiranja na nivou federalnih ministarstava i institucija, te vertikalnu koordinaciju prema kantonima i Direkciji za ekonomsko planiranje BiH, koja je glavni koordinator procesa strateškog planiranja na nivou BiH. Pored navedenog, Zavod je zadužen i za kreiranje strategije i programa razvoja i izradu mjera razvojne i ekonomske politike, te analizu i programiranje unapređivanja strukturnih odnosa u privrednom i društvenom razvoju (sektorsko, vlasničko, organizaciono i drugi oblici strukturnih odnosa). Međutim, ova institucija se ne bavi pitanjima korupcije iako je korupcija jedan od glavnih faktora koji utiču na razvoj u jednoj zemlji.

Privredna komora Federacije Bosne i Hercegovine kao i kantonalne privredne komore imaju svojstvo pravnog lica i široke ovlasti u zastupanju i promociji privrede na svom području djelovanja. Najvažnije aktivnosti komore se vide u:

- pripremi i donošenju zakona, propisa i mjera ekonomske politike i instrumenata kojima se uređuje ekonomski položaj privrednih subjekata;
- pripremi i donošenju strategije razvoja, sektorskih ekonomskih politika, zaštite domaće proizvodnje, uspostavljanje sistema ekološki održivog razvoja, razvoja i unapređenja tržišta te utvrđivanja tehničkih i drugih standarda;
- pripremi i donošenju mjera unapređenja izvoza roba i usluga;
- utvrđenoj nadležnosti zastupanja poslodavaca u pripremi i donošenju regulative u oblasti rada, penzionog i zdravstvenog osiguranja, plaća i sl.;
- predlaganju harmoniziranja zakona, drugih propisa i mjera koji su doneseni u kantonima/županijama, sa ciljem ujednačavanja uslova privređivanja u cijeloj Federaciji BiH.

Kao jedan od značajnih antikorupcionih mehanizama u okviru Privredne komore FBiH, vidi se i Sud časti Komore u okviru koga se odlučuje o povredama dobrih poslovnih običaja, narušavanju jedinstvenog tržišta i monopolističkim radnjama na tom tržištu. Tu svakako potpadaju i koruptivne radnje pojedinih privrednih subjekata no nisu zabilježeni slučajevi u kojima je došlo do suđenja pred ovim sudom. Generalno, Privredna komora FBiH se ne bavi eksplicitno pitanjima korupcije u poslovnim sektoru i borbe protiv nje.

Regionalne razvojne agencije su bile predviđene da izrastu u ključne igrače u pripremi i provođenju strategija ekonomskog razvoja na regionalnom principu. One su osnovane kao neprofitne organizacije, čiji su osnivači predstavnici javnog, privatnog i nevladinog sektora. Međutim, političke kontoverze koje su pratile „ekonomsku regionalizaciju“ dovele su da se ove agencije nalaze samo u okviru FBiH i to NERDA u Tuzli, REDAH u Mostaru, REZ u Zenici te SERDA u Sarajevu. Glavne aktivnosti ovih organizacija su vidljive u:

- implementaciji procesa strateškog upravljanja razvoja BiH
- kreiranju uslova za razvoj, ekonomski rast i jačanje konkurentne sposobnosti
- kreiranju instrumenata privrednog razvoja
- identifikaciji i implementaciji razvojnih projekata
- uspostavljanju partnerstva između javnog i privatnog sektora (PPP),
- podrška ekonomiji, razvoju malih i srednjih preduzeća i poduzetnika na području BiH.

Analizom dosadašnjeg rada ovih agencija nisu zabilježene inicijative u vezi sa borbom protiv korupcije u poslovnom sektoru.

Udruženja poslodavaca FBiH je aktivna od 2002. godine s ciljem da ova asocijacija poslovnih ljudi postane legitiman, nezavisan i snažan glas poslodavaca u uslovima tripartitnih demokratskih odnosa (vlada-sindikati-poslodavci). Kao neke od glavnih aktivnosti udruženja navode se stvaranje adekvatnog poslovnog ambijenta koji će omogućiti stabilno poslovanje, razvoj i punu zaposlenost, smanjenje fiskalnih i parafiskalnih nameta poslodavcima, te promocija

preduzetništva. Najznačajnija aktivnost udruženja u okviru borbe protiv korupcije se odnosi na rad na unapređenju zakonodavnog okvira u oblasti javnih nabavki s ciljem eliminacije koruptivnih praksi i zloupotreba koje se pojavljuju. Tako su predstavnici udruženja redovni izvještavali predstavnike SIGMA-e o namještanju tenderskih dokumentacija ili neregularnostima u radu Kancelarije za razmatranje žalbi. Udruženje poslodavaca je aktivno i u predlaganju raznih zakonskih rješenja koja imaju za cilj smanjenje sive ekonomije i povećanje fiskalne discipline, pojedonostavljenjem i ubrzanjem administrativnih procedura, te većoj uključenosti predstavnika udruženja u donošenju odluka u okviru Parlamenta FBiH.

3.2.4. Republika Srpska

Ministarstvo privrede i preduzetništva je nadležno nad brojnim poslovima koji se tiču funkcionisanja privatnog sektora u Republici Srpskoj. Tako se neke od najvažnijih nadležnosti odnose na izradu strategija, politika i programa u cilju razvoja malih i srednjih preduzeća i preduzetništva, politici i programima za podsticanje rasta i razvoja privrednih subjekata, stvaranju povoljnog poslovnog okruženja u vezi sa poslovnim sektorom, donošenju industrijske politike po sektorima, itd. Međutim, ovo ministarstvo do sad nije imalo značajne rezultate kada je u pitanju borba protiv korupcije osim kada je u pitanju olakšavanje poslovanja putem kreiranja jedinstvene tačke za poslovanje (<https://pscsrcpska.vladars.net/sr>) ili kreiranjem jedinstvenog informacionog sistema za registraciju poslovnih subjekata u Republici Srpskoj (<http://bizreg.esrpska.com/>). Ovi e-alati su donekle smanjili pojedine koruptivne radnje koje su se pojavljivale u odnosu na poslovni sektor u dijelu koji se odnosio na njihovo informisanje u vezi sa poslovanjem ili registracijom.

Privredna komora Republike Srpske, sa područnim komorama Banja Luka, Bijeljina, Doboj, Istočno Sarajevo i Trebinje, čini jedinstven komorski sistem Republike Srpske. Komora je nevladina, samostalna, stručno – poslovna organizacija, nezavisna i neprofitna javno – pravna asocijacija privrednih subjekata i privrednih asocijacija sa teritorije Republike Srpske. Aktivnosti Privredne komore RS su, prije svega, usmjerene na zastupanje interesa članica i privrede u cjelini pred organima zakonodavne i izvršne vlasti, kao i na povezivanje privrednika u RS i BiH i unapređenje ekonomskih odnosa privrede RS sa privredama drugih zemalja, stručno osposobljavanje te obezbjeđivanje neophodnih informacija i savjetodavnih usluga za članice Komore. Može se reći da je u posljednjih nekoliko godina značajno ojačao uticaj i ugled Komore kada je u pitanju zastupanje poslovne zajednice u davanju komentara i predlaganju određenih zakonskih rješenja s ciljem unapređenja poslovanja poslovnih subjekata, te unapređenja poslovnog okruženja. U okviru komore je uspostavljen Sud Časti ali nisu zabilježeni slučajevi „suđenja“ što svakako govori dosta o stanju svijesti u okviru poslovne zajednice.¹⁷

Komora ukazuje da je posvećena davanju doprinosa u pogledu kontinuiranog podizanja svijesti o ulozi poslovne zajednice u borbi protiv korupcije te je stoga uključena u regulatorne i druge aktivnosti kojima se kreira okvir za prevenciju i sprečavanje koruptivnih oblika poslovanja, te

¹⁷ Sud časti Privredne komore RS se stara o razvijanju i zaštiti dobrih poslovnih običaja od strane članova Komore, vodi postupak i izriče mjere za povredu poslovnih običaja, ugovora, trgovačkih pravila, uzansi i drugih propisa na domaćem tržištu. Sud naročito razmatra i sankcioniše narušavanje konkurencije na tržištu putem monopolističkog djelovanja, nelojalne konkurencije, špekulacije i ograničivanja tržišta, te povredu ugleda članova Komore i drugih preduzeća u obavljanju poslovanja u Republici Srpskoj.

promociju društveno odgovornog poslovanja. Jedan od prvih akata Komore kojim su definisane norme, odnosno pravila ponašanja njenih članica koja se odnose na etično ponašanje tržišnih subjekata, poslovni moral i preduzimanje aktivnosti i donošenje odluka koje su u interesu ne samo poslovnog subjekta nego i društva u cjelini je Kodeks poslovne etike Privredne komore Republike Srpske.¹⁸ Treba istaći i angažman komore na primjeni Zakona o zaštiti lica koja prijavljuju korupciju i to kroz upoznavanja svojih članova sa Modelom Uputstva o postupanju sa prijavom korupcije i obezbjeđenju zaštite lica koja prijavljuju korupciju.¹⁹

Udruženje poslodavaca Republike Srpske je organizacija koja na dobrovoljnoj osnovi okuplja poslodavce iz privatnog i javnog sektora sa ciljem zastupanja njihovih interesa, pružanja odgovarajućih usluga, te uspostavljanja i unapređenja poslovnih veza. Kada se posmatra rad ovog udruženja u okviru borbe protiv korupcije, treba istaći njihov angažman u okviru projekta „Jačanje učešća malih i srednjih preduzeća i kapaciteta lokalnih ugovornih organa u sistemu javnih nabavki u Bosni i Hercegovini“ koji je finansirala Vlada Ujedinjenog Kraljevstva kroz Good Governance Fund. U okviru projekta su identifikovane glavne osnove kada se posmatra korupcija u javnim nabavkama, te načini za borbu protiv korupcije u javnim nabavkama od strane privatnog sektora u okviru Antikorupcijskog priručnika.²⁰

3.2.5. Brčko Distrikt BiH

Odsjek za privredni razvoj pri Odjeljenju za ekonomski razvoj, sport i kulturu Vlade Brčko Distrikta BiH je glavna poluga razvoja poslovnog sektora u distriktu. Odsjek za privredni razvoj je zadužen za donošenje strategija, politika, planova i programa u oblasti poslovnog sektora. Tako se najvažnije nadležnosti vide u implementaciji Strategije razvoja, promociji privrednih potencijala Distrikta, predlaganju mjera za eliminisanje prepreka koje usporavaju ili otežavaju investiranje i poslovanje preduzeća u Brčko distriktu BiH, itd. Međutim, provedena analiza ukazuje da nije bilo značajnijih iskoraka u vezi borbe protiv korupcije u poslovnom sektoru.

Privredna komora Brčko Distrikta BiH je osnovana s ciljem da pruži svoj puni doprinos poboljšanju uslova privređivanja i ozdravljenju privrede. Međutim, u dosadašnjim inicijativama ovog tijela nisu zabilježene inicijative koje se odnose na borbu protiv korupcije iako su, između

¹⁸ Kodeksom poslovne etike (u daljem tekstu: Kodeks) utvrđuju se principi i pravila poslovne etike koji obavezuju poslovne subjekte, članove Privredne komore Republike Srpske, zaposlene, članove organa i lica angažovana po ugovornom osnovu u poslovnom subjektu.

¹⁹ Ovim uputstvom uređuju se način podnošenja i primanja interne prijave korupcije, postupanje sa prijavom korupcije, način ostvarivanja prava i zaštita prava prijavioca korupcije u postupku interne zaštite, obaveze odgovornog lica i druga pitanja koja su od značaja za prijavu korupcije, a naročito obezbjeđenje zaštite anonimnosti (identiteta) prijavioca. Odnosi se na sve poslovne subjekte koji zapošljavaju preko 15 radnika i koji prema Zakonu o zaštiti lica koja prijavljuju korupciju imaju obavezu da donesu navedeno uputstvo.

²⁰ Priručnik ima za cilj da pruži više informacija o načinima narušavanja integriteta i preventivnim mjerama koje se mogu preduzeti kada je u pitanju borba protiv korupcije. Sam priručnik se bavi sa nekoliko stvari. Polaznu osnovu čini generalan osvrt na korupciju i uzroke odnosno posljedice njene prisutnosti u jednom društvu kao i pojavu korupcije u okviru provođenja postupaka javnih nabavki. S tim u vezi su analizirani i rizici koji narušavaju integritet u postupcima javnih nabavki, a koji posljedično mogu dovesti do pojave značajne korupcije. Na kraju su analizirani pojedini antikoruptivni mehanizmi kojima se može značajno uticati na smanjenje i eliminiranje korupcije u javnim nabavkama.

ostalog, ciljevi komore i hitno rasterećenje privrede od raznih fiskalnih i parafiskalnih opterećenja, poreska rasterećenja, te ukazivanje na ključne prepreke za brži dotok investicija.

Udruženje poslodavaca Brčko Distrikt BiH ima za cilj da kroz tripartitni i bipartitni dijalog ili na druge načine, sa Vladom Brčko Distrikta BiH, Vijećem ministara BiH i sindikatima aktivno učestvuje u kreiranju zakonske regulative radi stvaranja uslova za poboljšanje i razvoj poslovnog okruženja u Brčko Distriktu BiH, a posebno na zaštiti privatnog vlasništva, kapitala i profita. Međutim, ovo udruženje nije bilo uključeno uopšte u neku od antikorupcijskih inicijativa u vezi poslovnog sektora.

Strateški okviri za borbu protiv korupcije u poslovnom sektoru

Strategija za borbu protiv korupcije BiH 2015 – 2019 nije imala značajnijih mjera ili aktivnosti u vezi većeg uključivanja poslovnog sektora u borbu protiv korupcije. Međutim, ova strategija je prepoznala ulogu privatnog sektora kod sprečavanja korupcije u javnim nabavka te navodi „*lako neke od firmi podstiču korupciju u javnim nabavkama ili učestvuju u njoj neposredno ili posredno, najveći dio privatnog sektora nesumnjivo ima interes da korupcije u ovoj oblasti bude što manje. Osnovne mogućnosti da privatni sektor utječe na popravljivanje stanja jesu organizirano djelovanje preko poslovnih udruženja, u cilju zaštite interesa svojih članova, ali i individualno djelovanje firmi čiji su interesi neposredno pogođeni, propisivanjem diskriminatornih uslova i kriterija, kršenjem pravila o javnosti podataka, procedure ocjene ponuda ili naknadnim izmjenama ugovora.*“

Stoga su u okviru srategije definisano nekoliko strateških programa, a koji u periodu realizacije nisu značajno doprinijeli smanjenju korupcije u BiH:

- Kontinuirano usklađivanje zakonodavnog okvira u oblasti javnih nabavki sa međunarodnim obavezama i standardima
- Unaprijeđenje pravnog okvira za aktivnije učešće privatnog sektora u antikorupcijskim aktivnostima
- Uključivanje udruženja privrednog sektora u izradu novih zakonskih rješenja i politika borbe protiv korupcije
- Promoviranje usvajanja i primjene kodeksa poslovne etike u poslovanju s ciljem sprečavanja pojave korupcije u odnosima između privrede i institucija
- Kontinuirano provođenje obuke privrednih komora i drugih privrednih udruženja iz oblasti borbe protiv korupcije.

Tako je recimo Vijeće ministara Bosne i Hercegovine, na 117. sjednici održanoj 10.10.2017. godine, donijelo Odluku o osnivanju radne grupe za izradu nacrtu zakona o izmjenama i dopunama zakona o javnim nabavkama. Razlozi za donošenje ovog Zakona sadržani su u činjenici da su nakon analize efekata primjene postojećeg Zakona uočeni određeni problemi u pogledu primjene pojedinih odredbi. Takođe, izmjene i dopune Zakona su neophodne radi dalje harmonizacije sa EU direktivama, što je jedna od obaveza Bosne i Hercegovine u procesu pridruživanja EU. Međutim, izmjene i dopune Zakona su krajem 2018. i početkom 2019. godine predstavljen generalnoj javnosti u vidu prednacrtu ali Vijeće ministara BiH nije pokrenulo formalnu proceduru za njegovo dalje usvajanje. Da je poslovni sektor bio na margini kada se govori o učešću u izradi novih rješenja u oblasti javnih nabavki govori činjenica da u radnoj grupi za izradu nacrtu zakona nije bilo niti ijednog predstavnika poslovnog sektora.

Kada se govori o unapređenju pravnog okvira za aktivnije učešće privatnog sektora u antikorupcijskim aktivnostima, najvažniji dometi se vide u donošenju Zakonu o zaštiti lica koja prijavljuju korupciju u Republici Srpskoj, koji pored javnog sektora obuhvata i privatni sektor. Istovremeno, monitoring izvještaji APIK-a navode da je Ministarstvo pravde BiH počelo sa provođenjem Pravila za konsultacije u izradi pravnih propisa Vijeća ministara BiH odmah po njihovom donošenju, a također i sa primjenom web platforme „eKonsultacije“, čime se pruža

mogućnost da se putem nje u izradu pravnih propisa uključi nevladin sektor, akademska zajednica i drugi zainteresirani subjekti.

Kada se radi o uključivanju udruženja privrednog sektora u izradu novih zakonskih rješenja i politika borbe protiv korupcije, može se vidjeti određeni pomak u donošenju i primjeni novih zakonskih rješenja u vezi sa registracijom poslovnih subjekata, i to kao odgovor na loše ocjene u okviru međunarodne ocjene Doing Business a ne kao način za smanjenje korupcije.

Promovisanje usvajanja i primjene kodeksa poslovne etike u poslovanju je još uvijek „ideja na papiru“ osim kada se radi o nekoliko poslovnih subjekata koji su uglavnom dijelovi međunarodnih kompanija dok provođenje obuke privrednih komora i drugih privrednih udruženja iz oblasti borbe protiv korupcije nije dalo konkretnih rezultata niti bilo kakvih inicijativa koje bi vodile u daljoj borbi protiv korupcije.

Strategija za borbu protiv korupcije 2016 – 2019 u FBiH se dotiče poslovnog sektora i borbe protiv korupcije u svom cilju „Povećanje integriteta, transparentnosti i odgovornosti u odnosima između javnog i privatnog sektora i unutar poslovnih subjekata.“ S tim u vezi su definisani i određeni strateški programi:

1. Unaprjeđenje pravnih propisa i procedura dodjele transfera, poticaja i državne pomoći;
2. Smanjenje nivoa diskrecije, povećanje transparentnosti i deregulacija pojedinih funkcija sa ciljem pravičnije raspodjele sredstava iz javnih budžeta;
3. Povećanje integriteta unutar poslovnog sektora putem instrumenata samoregulacije;
4. Uspostava centralnog registra grantova i poticaja na nivou Federacije Bosne i Hercegovine putem Finansijsko-informatičke agencije Federacije BiH (FIA).

Analiza realizacije definisanih strateških programa i predviđenih aktivnosti (Razvoj metodologija dodjele i praćenja realizacije transfera, poticaja i državne pomoći iz budžeta, Osiguranje obaveze donošenja strategija u pojedinim sektorima kao preduslova za dodjelu transfera, poticaja i državne pomoći, Razvoj i prihvatanje obrazac antikorupcionih izvjava u poslovnom sektoru, Izraditi jedinstvenu metodologiju i smjernice za izradu planova integriteta u poslovnom sektoru, itd.) nije bila na zavidnom nivou jer i sad imamo haotično stanje kada su u pitanju transferi, poticaji i državna pomoć iz budžeta. Takođe nije zabilježen značajniji iskorak što se tiče razvoja i prihvatanja obrasca antikorupcionih izvjava u poslovnom sektoru niti je došlo do povećanja integriteta kroz duge vidove instrumenata samoregulacije (godišnje nagrade, planove integriteta, kodekse poslovanja i slično).

Strategija za borbu protiv korupcije u Republici Srpskoj za period 2013 – 2017 je isticala da se pojava korupcije u poslovnom sektoru naročito veže za potencijalno visokorizična područja za nastanak korupcije kao što su poljoprivreda, šumarstvo i vodoprivreda, industrija, energetika i rudarstvo, te trgovina i turizam. Dodatno, **Strategija za borbu protiv korupcije u Republici Srpskoj za period 2018 – 2022** ističe da, iako je korupcija prvenstveno stvar zloupotrebe „povjerenih ovlaštenja“ ili „javnih ovlaštenja“, i u vezi sa vladinim institucijama i javnim sektorom, značajno je istaći i njenu pojavu u privatnom sektoru. Bez obzira na to da li je riječ o podmićivanju u postupcima utvrđivanja određenih nepravilnosti u radu ili u postupcima javnih nabavki ili dodjele grantova ili subvencija, evidentno je da se predstavnici privatnog sektora ne ustručavaju da se služe koruptivnim ponašanjem s ciljem održanja ili unapređivanja svog poslovanja. U okviru

privatnog sektora postoje mehanizmi unapređivanja integriteta poput Suda časti Privredne komore Republike Srpske, ali nisu u dovoljnoj mjeri iskorišteni i angažovani, niti je javnost upoznata sa rezultatima rada. Borbu protiv korupcije u oblasti privrede svakako je neophodno posmatrati i u vezi sa postupcima javnih nabavki, poreskog sistema, upravljanja državnom imovinom, razvojem domaćeg i stranog preduzetništva, poslovanja u javnom i privatnom sektoru te niza drugih aktivnosti. U okviru aktuelne strategije su predviđene određene mjere koje još uvijek u velikoj mjeri nisu realizovane:

Mjera	Status
Izmjene Zakona o javnim preduzećima, s ciljem regulisanja mandatornog i/ili diskrecionog razrješenja članova nadzornog odbora i uprave u određenim opravdanim slučajevima nepravilnog rada ili negativnog poslovanja preduzeć	Nije realizovana
Donijeti zakon koji će regulisati pitanje koncesija	Realizovana
Omogućiti uvid u registar privrednih društava i drugih pravnih lica	Djelimično realizovana
Unaprijediti registar javnih preduzeća te povećati transparentnost podataka u vezi sa organizacionom strukturom, informacijama o ukupnom poslovanju javnih preduzeća, vlasničkom i upravljačkom strukturom u skladu sa najboljim međunarodnim praksama i standardima korporativnog upravljanja javnih preduzeća te proaktivnoj osnovi	Nije realizovana
Odgovornost i sankcionisanje rukovodilaca subjekata javnog sektora Republike Srpske koji su imali negativne revizorske izvještaje	Nije realizovana
Provesti obuku rukovodećeg kadra, nadzornih i upravnih odbora javnih preduzeća o korporativnom upravljanju, Krivičnom zakoniku Republike Srpske, Zakonu o privrednim društvima i Zakonu o javnim preduzećima	Nije realizovana
Organizovati obuke rukovodećeg kadra, nadzornih i upravnih odbora javnih preduzeća o štetnosti korupcije, sankcijama i njihovim obavezama u nadzoru nad radom menadžmenta javnih preduzeća i institucija	Nije realizovana
Izraditi metodologiju i smjernice za izradu i sprovođenje etičkih kodeksa u privatnom sektoru	Nije realizovana
Izraditi metodologiju i smjernice za izradu planova integriteta u privatnom sektoru	Nije realizovana
Održavanje radionica o sistemima unapređenja saradnje između javnog i privatnog sektora u oblasti borbe protiv korupcije	Nije realizovana
Kreirati programe obuke za provođenje Zakona o zaštiti lica koja prijavljuju korupciju u javnom i privatnom sektoru	Realizovana

Obuka za provođenje Zakona o zaštiti lica koja prijavljuju korupciju u javnom i privatnom sektoru	Realizovana
---	-------------

Strategija za borbu protiv korupcije 2018 – 2019 predstavlja su dokument kojim su predviđeni provedivi, jasni i konkretni strateški ciljevi i prioritete koji uvažavaju sve specifičnosti administrativnog uređenja Brčko distrikta BiH, te predstavljaju nadogradnja i kontinuitet već ranije izraženih težišnji u Brčko distriktu BiH za odlučnije suzbijanje korupcije, a usklađeni su s ciljevima državne Strategije za borbu protiv korupcije 2015–2019, uz uvažavanje posebnih nadležnosti u pojedinim sektorskim područjima i specifičnosti organizacije Brčko distrikta BiH. Međutim ova strategija nije značajno orijentisana na suzbijanje korupcije u poslovnom sektoru osim kada je u pitanju strateški cilj koji se odnosi na „Povećanje integriteta, transparentnosti i odgovornosti u odnosima između javnog i privatnog sektora i poslovnih subjekata u oblasti dodjele sredstava vodeći računa o Zakonu o sistemu državne pomoći BiH“ odnosno sljedećim strateškim programima:

- Unapređenje pravnih propisa i procedura dodjele sredstava;
- Smanjenje nivoa diskrecije, povećanje transparentnosti i uspostavljanje efikasnih sistema dodjele sredstava i kontrole transfera s ciljem pravičnije raspodjele sredstava iz budžeta;
- Unapređenje sistema dodjele koncesija i harmoniziranje propisa u oblasti koncesija; te
- Uspostava centralnog registra dodijeljenih sredstava na nivou Brčko distrikta BiH

Međutim, uvidom u Akcioni plan predmetne Strategije se vidi da u implementaciju navedenih strateških programa nije predviđeno učešće poslovnog sektora Brčko Distrikta BiH.

Inicijative

Iako je Bosna i Hercegovina u 2019. godini prema analizi Transparency Internationala (TI) dobila indeks 36 na skali od 0 do 100, što je najlošiji rezultat za BiH od 2012. godine, ne možemo reći da nije bilo inicijativa za unapređenje efikasnosti u borbi protiv korupcije, o čijim dometima i (ne)uspjesima ćemo nešto više reći u ovom odjeljku analize. U izvještaju na temelju kojeg je i obznanjen ovaj indeks, kao ključni razlog stagnacije navodi se nazadovanje u ostvarivanju izbornog prava, dok se i u drugim oblastima u kojima dolazi do koruptivnih radnji ne može govoriti o napretku.

U nastavku ćemo ukazati na osnovne inicijative kojima se ovo stanje nastojalo ili se još uvijek nastoji popraviti:

a) Inicijative vezane za zaštitu prijavitelja korupcije u BiH

Zaštita prijavitelja korupcije u svakom pravnom poretku, pa tako i u pravnom poretku u Bosni i Hercegovini predstavlja jedno od najvažnijih pitanja. Naime, nije moguće očekivati efikasnu borbu protiv korupcije ukoliko društvo koje se sa tim problemom želi na pravi način suočiti nema kvalitetan pravni okvir koji će zaštititi prijavitelje korupcije.

Bosna i Hercegovina je država koja nema dovoljno izgrađen pravni okvir koji bi omogućio zaštitu prijavitelja korupcije. Nije sporna činjenica da je Zakon o zaštiti prijavitelja korupcije (ZZPK) na nivou BiH bio veliki iskorak i kvalitetan početni korak za uspostavljanje pravnog okvira kakvog imaju države koje se suštinski ozbiljnije bore protiv problema korupcije. Međutim, ZZPK je

donesen 2014. godine, a status zaštićenih osoba dobilo je samo osam lica, što je poražavajući broj, posebno ukoliko se uzme u obzir prisustvo korupcije u bosanskohercegovačkom društvu. Naredni iskorak, nakon donošenja državnog ZZPK je donošenje istog zakona na nivou Republike Srpske,²¹. Za razliku od državnog zakona, ponudio je i kvalitetnija rješenja.

Najveći broj inicijativa u ovom segmentu korupcije odvijao se kroz analizu postojećih rješenja i prijedloga za njihovo unašrijeđenje te pokušaja da se isti ovi zakoni donesu i na nivou Federacije BiH. U tom smislu TI BiH je u nekoliko navrata, a zadnji put 23.06.2020. godine na Međunarodni dan zviždača, apelovao na Dom naroda FBiH da prestanu sa blokadama koje traju dvije godine i konačno usvoje zakon koji reguliše zaštitu prijavitelja korupcije i u Federaciji BiH. S druge strane, TI BiH je također u sklopu svojih redovnih aktivnosti, ukazivao na nedostate zakona koji reguliše ovu materiju na nivou Republike Srpske. TI BiH je predložio produženje sudskih rokova kod tužbe, produženje roka kod revizije i uvođenje istražnog načela koje bi ojačalo položaj zviždača u sudskom postupku²².

Značajno je i spomenuti dokument koji je nastao u sklopu Monitoringa primjene Zakona o zaštiti lica koja prijavljuju korupciju u institucijama BiH, a koji realizovan je u okviru projekta Antikorupcijska mreža organizacija civilnog društva u BiH – ACCOUNT²³. Osnovni zadatak i cilj je bio analizirati da li institucije na svojoj zvaničnoj web stranici imaju dostupan/objavljen interni akt – Pravilnik/Uputstvo o internom prijavljivanju korupcije i zaštiti prijavitelja korupcije, zatim dostupan obrazac za prijavu korupcije, kontakt za prijavu korupcije (e-mail, telefon i sl.), kao i da li institucija ima dostupnu/objavljenu odluku o imenovanju tijela za razmatranje internih prijava korupcije.

Rezultati analize su pokazali da 27% institucija na nivou BiH nema dostupan interni akt koji definiše interno prijavljivanje korupcije, iako je u skladu sa čl. 5. st. 2 Zakona, propisano da se interno prijavljivanje vrši na način uređen internim aktom institucije o prijavi i zaštiti uzbunjivača. Ova obaveza dodatno dobija na važnosti zbog odredbe čl. 12. st. 2 Zakona, gdje je definisana prijetnja izricanja novčane kazne rukovodiocu institucije, u iznosu od 10.000 do 20.000 KM, u slučaju da isti u roku od 90 dana od dana na stupanja na snagu Zakona ne donese navedene interne akte.

Monitoringom je utvrđeno da 34 bh.institucije tj 49% nema na web stranici objavljen/dostupan obrazac za prijavu korupcije, 35 (51%) ima, dok je za postojanje kontakta utvrđeno da čak 87% institucija nema kontakt za prijavu korupcije. Odluku o imenovanju tijela za interne prijave korupcije nema čak 97% institucija. Monitoring je također dao odgovore na pitanja na koji način su zaposlenici institucije upoznati sa internim aktima u vezi prijave korupcije te da saznaju za neke koruptivne radnje da li bi ih prijavili.

Značaj ovog monitoringa ogleda se u činjenici da je kroz ponuđene podatke ukazao na transparentnost i nivo primjene ZZPK na nivou Bosne i Hercegovine. Preporukama i zaključcima ukazalo se na segmente koje treba popraviti, a to su prevashodno transparentnost institucija u

²¹ Zakon o zaštiti lica koja prijavljuju korupciju (Sl. glasnik RS. 62/2017)

²² <https://ti-bih.org/medjunarodni-dan-zvizdaca-donijeti-zakon-u-fbih-i-pojacati-pravnu-zastitu-svih-prijavitelja-korupcije/> (zadnja psojeta 05.07.2020)

²³ Dokument dostupan na:

https://www.account.ba/upload/documents/MT%20Zvzdaci_Monitoring_Zakon%20o%20zastiti%20prijavitelja%20korupcije%20u%20institucijama%20BiH.pdf

borbi protiv korupcije, dodatna edukacija i podizanje svijesti o značaju borbe protiv korupcije kod državnih službenika, kao i potreba donošenja zakona u Federaciji Bosne i Hercegovine.

Monitoring je obuhvatio i analizu rada pravosudnih institucija gdje je primjećeno da na većini pravosudnih institucija postoji jako mali broj predmeta koji se vezuju za koruptivna krivična djela.

Također, u sklopu aktivnosti USAID realiziran je program ACCOUNT, čija je vrijednost više od milion američkih dolara. Cilj Antikorupcijske mreže organizacija civilnog društva u BiH – ACCOUNT je bio kreirati okružnjenje u kojem će civilno društvo imati korektivnu ulogu i biti nosilac inicijativa i reformi u borbi protiv korupcije. Svrha projekta je da pruži tehničku, savjetodavnu i aktivističku podršku za više od 90 članica Mreže ACCOUNT u njihovom djelovanju na sprečavanju korupcije u javnom sektoru u Bosni i Hercegovini. Ovim projektom se ojačao civilni sektor za provođenje monitoringa, prikupljanja i obrade podataka o korupciji u odabranim sektorima.

S ciljem što kvalitetnije primjene Zakona o zaštiti lica koja prijavljuju korupciju Privredna komora Republike Srpske, Ministarstvo pravde Republike Srpske i Agencija za državnu upravu su, pod pokroviteljstvom Ujedinjenog Kraljevstva u sklopu UK aid-a realizirali su projekat koji je osigurao obuku i izradu vodiča za prijavu korupcije. Obuka je obuhvatila nekoliko značajnih oblasti koje se ogledaju u davanju odgovora na pitanja kako stvoriti uslove za bezbjedno prijavljivanje korupcije, kako zaštititi prijavitelje korupcije i kako efikasno reagovati na prijavu korupcije od strane fizičkih i pravnih osoba. Projekat je značajan i za privredni sektor jer je omogućio obuku predstavnika privrednog sektora u slučaju potrebe za prijavljivanjem korupcije. Pored toga, kroz projekat se analizirala potreba i sadržaj internih akata koje trebaju da osiguraju svi privredni subjekti koji zapošljavaju više od 15 zaposlenika.

b) Inicijative u oblasti definisanja sukoba interesa u BiH

Uspostavljanje kvalitetnog javno-privatnog partnerstva u mnogome ovisi o upravljanju rizicima koji proističu iz sukoba interesa. Nije tajna da upravo postojanje sukoba interesa predstavlja jedan od ključnih razloga koji dovode do nastanka koruptivnih radnji. U Bosni i Hercegovina je pravna materija sukoba interesa regulisana Zakonom o sukobu interesa u institucijama Bosne i Hercegovine, Zakonom o sprečavanju sukoba interesa u organima vlasti Republike Srpske, Zakonom o sprečavanju sukoba interesa u organima vlasti Federacije BiH i Zakonom o sprečavanju sukoba interesa u institucijama Brčko Distrikata BiH.

Korisnu analizu postojećeg regulatornog okvira u ovoj oblasti dao je TI BiH u dokumentu pod nazivom "Sukob interesa: Vodič kroz pojmove i zakone u BiH"²⁴. U Vodiču se daju odgovori na ključne pojmove sukoba interesa, u kojim slučajevima se javlja te se daje presjek odredbi zakona kojima se ova oblast reguliše u BiH, kao i međusobne razlike u zakonskim rješenjima na pojedinim nivoima vlasti.

Pored TI BiH, Vanjskopolitička inicijativa je izdala "Praktični vodič za NVO-e u borbi protiv korupcije" gdje se dotaknula nekoliko vrlo značajnih tema koje se tiču korupcije, uključujući i sukob interesa.

²⁴ Dokument dostupan na: <https://ti-bih.org/wp-content/uploads/2011/05/Sukob-interesa-vodic-kroz-pojmove-i-zakone-u-BiH.pdf> (zadnja posjeta 05.07.2020)

Svakako da treba spomenuti i nekoliko inicijativa za izmjenama i dopunama Zakona o sukobu interesa na nivou Federacije BiH koje su podnosili pojedini predstavnici političkih subjekata.

Područna privredna komora Republike Srpske u Banjaluci zadužila se emisijom obveznica za 1,1 milion maraka kako bi kupila zgradu u banjalučkom naselju Centar Aleja. Područna privredna komora Banjaluka trenutno je u zgradi Muzeja Republike Srpske gdje posjeduje kancelarije, gdje je smještena i republička Privredna komora, a nove prostorije imaće u ulici Branka Ćopića u blizini MF banke i Mercatora, u naselju Centar Aleja. Evidentan sukob interesa postoji u činjenici da naselje Centar Aleja decenijama već gradi GP „Krajina“. Direktor i jedan od akcionara GP „Krajina“ je Borko Đurić koji je ujedno i predsjednik Privredne komore Republike Srpske čime je osporena objektivnost izbora zgrade u kojoj će biti smještene nove poslovne prostorije Područne privredne komore Republike Srpske

c) Inicijative iz oblasti financiranja političkih partija

Jedan od ključnih rizika za nastanak korupcije i koruptivnih radnji jeste oblast finansiranja političkih partija. O važnosti ovog pitanja govori i činjenica da se ovim pitanjem bave i međunarodni dokumenti i to Konvencija Ujedinjenih nacija protiv korupcije (UNCAC) gdje članom 7 predviđa da svaka zemlja potpisnica treba preduzeti zakonske i administrativne mjere na osiguravanju transparentnosti u političkom financiranju, koje su u saglasnosti sa osnovnim principima svog zakonodavstva.

U Bosni i Hercegovini, finansiranje političkih partija i izbornih kampanja regulisano je Izbornim zakonom Bosne i Hercegovine, aktima koje donosi Centralna izborna komisija BiH (pravilnici, uputstva, obrasci i drugi podzakonski akti), zakonima o finansiranju političkih partija (na državnom nivou, nivou Republike Srpske i Brčko distrikta), zakonima o sprečavanju sukoba interesa (na državnom, entitetskom i nivou Brčko distrikta), kao i zakonima koji se odnose na registraciju političkih partija, te zakonima koji se odnose na poslovanje svih pravnih lica, pa tako i političkih partija u BiH

Najznačajnija inicijativa u segmentu finansiranja političkih partija je Izvještaj TI BiH o finansiranju političkih partija u BiH²⁵. Izvještaj na sveobuhvatan način obrađuje sve važne aspekte i rizike u finansiranju političkih partija poput zakonskog okvira, knjigovodstva političkih stranaka, donacija, sastava i izbora članova Centralne izborne komisije i dr. Na kraju se daje i analiza najčešće učinjenih prekršaja i kazni koje su se za te prekršaje izricale. U izvještaju se ukazuje na sve bitne propuste unutar regulatornog okvira kojim se definiše pitanje finansiranja političkih partija.

Na osnovu ovih i sličnih saznanja, bilo je mnogo inicijativa koje su tražile da se ukine finansiranje političkih strana, ali ono nikada u potpunosti nije ukinuto i još uvijek je ostalo siva zona u funkcionisanju izbornog sistema u BiH.

²⁵ Izvještaj dostupan na linku <https://ti-bih.org/wp-content/uploads/2011/03/Finansiranje-politickih-partija-BiH-2010.pdf> (zadnja posjeta 05.07.2020.)

d) Inicijative iz oblasti javnih nabavki

Javne nabavke predstavljaju jednu od najrizičnijih oblasti za nastanak korupcije. Pretpostavka je da, posebno u Bosni i Hercegovini, veliki broj koruptivnih radnji nastane kroz proces javnih nabavki. Inicijativa koja je pokušala unaprijeđenjem postojećeg zakonodavnog okvira smanjiti rizike nastanka korupcije u javnim nabavkama jesu izmjene i dopune Zakona o javnim nabavkama (ZJN BiH).

Nacrtom zakona o izmjenama i dopunama Zakona o javnim nabavkama iz januara 2019 godine, sačinjenog od strane radne grupe koju je imenovalo Vijeće ministara BiH, a u čijem je radu u određenoj mjeri učestvovao i Transparency International BiH sa partnerskim organizacijama civilnog društva, mijenjane su i odredbe koje se tiču sukoba interesa i korupcije.

Ovim izmjenama i dopunama po prvi put su uvedeni neki novi pojmovi poput nepravilne ponude, koja označava ponudu koja nije u skladu sa tenderskom dokumentacijom. Najznačajnija novina u Nacrtu izmjena i dopuna ZJN BiH odnosi se na uvođenje inspekcijskog nadzora nad provođenjem kako ZJN tako i podzakonskih akata. Izmjenama i dopunama je predviđeno da inspektor za javne nabavke, koji je zaposlen u Inspektoratu kao posebnom odjelu pri Agenciji za javne nabavke, pored ostalog, vrši nadzor nad sprovođenjem antikorupcijskih mjera i mjera sprječavanja sukoba interesa u postupku javne nabavke, a ima mandat i da izriče i uručuje nalog za naplatu novčane kazne, izdaje prekršajni nalog za učinjeni prekršaj, podnosi zahtjev za pokretanje prekršajnog postupka, podnosi prijavu za učinjeno krivično djelo i dr. Veliki izazov za potpunu primjenu ovih odredbi svakako će biti osiguranje nezavisnosti i samostalnosti inspektora u provođenju nadzora.

Drugi važan aspekt izmjena i dopuna ZJN BiH jeste uvođenje krivičnog djela u javnim nabavkama koje se odnosi kako na odgovorna lica u poslovnim subjektima, tako i u ugovornim organima. Krivična djela za poslovne subjekte odnose se na podnošenje ponude zasnovane na lažnim podacima ili utemeljene na zabranjenom dogovoru između privrednih subjekata, zatim nedozvoljene dogovore sa drugim ponuđačima, ili preduzimanje druge protivpravne radnje u namjeri da time se utiče na donošenje odluka ugovornog organa u bilo kojoj fazi postupka javne nabavke.

Predviđena krivičnopravna sankcija je kazna zatvora, u trajanju od šest mjeseci do pet godina, kao i novčana kazna.

Krivično djelo na strani ugovornog organa propisano je za situacije kada službena ili odgovorna osoba u postupku javne nabavke pogoduje, ili da nalog drugom službenom licu da pogoduje jednom od privrednih subjekata, prilagođavanjem uslova javne nabavke ili sklopi ugovor s ponuđačem čija je ponuda u suprotnosti s uslovima iz tenderske dokumentacije. Predviđene kazne su iste kao i za poslovne subjekte. Ako je krivičnim djelom pribavljena znatna imovinska korist ili je prouzrokovana znatna šteta, ili je djelo učinjeno u postupku nabavke čija je vrijednost veća od 1.000.000 KM, i za ponuđače i za ugovorne organe su predviđene kazne zatvora od jedne do deset godina i novčane kazne od 1.000,00 do 5.000,00 KM.

Bez sumnje ove izmjene i dopune ZJN BiH treba usvojiti promptno jer, uz sve manjkavosti i prostore za dodatna poboljšanja, jer čine veliki iskorak u odnosu na postojeću regulaciju koja otvara mogućnost da javne nabavke i dalje budu dominantni rizični proces za koruptivna djela.

Unija udruženja poslodavaca Republike Srpske je u okviru implementacije projekta pod nazivom „Jačanje učešća malih i srednjih preduzeća u sistemu javnih nabavki i kapaciteta lokalnih

ugovornih organa u BiH", koji je finansijski podržan od strane Vlade Ujedinjenog Kraljevstva izradila "Preporuke za izradu prijedloga politika za povećanje učešća malih i srednjih preduzeća u procesu javnih nabavki u BiH". Osnovni cilj projekta je bio da se što je moguće više poveća broj firmi koj se u postupku javnih nabavki žale na nezakonitost postupka, kako bi se zakonskim sredstvima pojačao pritisak na institucije koje provode javne nabavke. Projekat je ponudio i dosta kvalitetnih preporuka koje su akcenat stavile na izradu plana nabavki, edukaciju procesa planiranja i sprovođenja javnih nabavki, zakonsko propisivanje potrebe prethodne analize tržišta za sve postupke, a ne samo za direktni sporazum i dr.

Što se tiče drugih inicijativa, treba svakako spomenuti Fond otvoreno društvo BiH (FOD BiH) koji je 2016. godine, u saradnji sa partnerskim organizacijama, pokrenuo inicijativu „Da javne nabavke postanu javne“. Cilj inicijative je da dokumentuje kršenja Zakona o javnim nabavkama i tako stvori snažan osnov za zagovaranje pune transparentnosti postupaka kroz cjelokupan ciklus javnih nabavki.

Prema dostupnim podacima iz CIN-a, skoro trećina novca je potrošena kroz javne nabavke u elektroprivrednim preduzećima, termoelektranama i rudnicima, kao i ostalim preduzećima elektroenergetskog sektora. Ovi su podaci preuzeti iz Službenih novina BiH u kojima se objavljuje većina javnih nabavki provedenih otvorenim i pregovaračkim postupkom sa objavom podataka, ali objavljivanje nabavki provedenih primjerice konkurentskim zahtjevom ili direktnim sporazumom nije obavezno.

e) Inicijative u svrhu poboljšanja privrednog ambijenta

Udruženje poslodavaca FBiH je u proteklom periodu pokrenulo više inicijativa koje su se ogledale u izmjenama relevantnih zakona s ciljem osiguranja da privredni subjekti posluju u boljem privrednom ambijentu. Mnoge od tih inicijativa imale su za cilj i borbu protiv korupcije koja je, kao što smo vidjeli, nerijetko pogađala i privatni sektor.

Posebno su značajne inicijative koje su se ticale suzbijanja sive ekonomije, depolitizaciju upravljanja javnih preduzeća uz primjenu OECD-ovih principa korporativnog upravljanja i onemogućavanja iskorištavanja monopolskog položaja javnih preduzeća u djelatnostima kojima se bave. Jedna od ključnih stavki jeste smanjenje korupcije, a u studiji je konstatovano da se poslodavci svakodnevno susreću sa korupcijom. Dobijanje dozvole za gradnju, učešće u postupku javnih nabavki, dodjela koncesija, inspekcijski pregledi i djelatnost sobračajne policije, su oblasti na koje poslodavci ukazuju kao primjere najčešće korupcije. U tom smislu predložene mjere odnosile su se na maksimalno pojednostavljenje procedura za dobijanje raznih vrsta dozvola, certifikate i drugih akata potrebnih za poslovanje privrednih, društava, kao i strožije kažnjavanje i procesuiranje koruptivnih krivičnih djela.

Projekat "Manje korupcije, više radnih mjesta" je implementiran od strane NBR Gradačac, a partneri projekta su Udruženje za poduzetništvo i posao LiNK, te PLOD Bihać. Projekat je za privatni sektor značajan jer je analizirao specifične oblasti u kojima se pojavljuje korupcija u privatnom sektoru. Neke od najrizičnijih oblasti iz studije su: javne nabavke, investiranje privatnog kapitala u državu, uticaj na donošenje propisa i zakona, monopolistički položaj država sa većinskim državnim kapitalom, dobijanje povlaštenih informacija i slično. Projekat je ponudio i analizu ekonomskih troškova do kojih korupcija dovodi te osjetljive situacije u kojima se

korupcija može pojaviti, a koje se uglavnom odnose na postojanje moći državnih službenika i državnih organa za donošenjem određenih odluka. Kao eklatantan primjer takvih osjetljivih situacija navodi se izdavanje raznih dozvola, licenci, određivanje cijena od strane regulatora, vršenje inspekcijskih nadzora i dr. Projekat je u konačnici, nakon provedenog terenskog rada rezultirao sa nizom preporuka koje bi trebale unaprijediti privredni sektor i smanjiti prisutnost korupcije.

Na kraju, treba konstatovati da većina predloženih inicijativa te urađenih analiza, prvenstveno zbog nedostatka političke volje, ne rezultira izmjenama potrebnih propisa. Urađen je veliki broj preporuka od strane nevladinog sektora, ali pokrenuto niz inicijativa za izmjene zakona (poput one o izmjenama i dopunama ZJN BiH) koje i po nekoliko godina stoje "zarobljene" unutar strogih zakonodavnih procedura.

Preporuke

Treba istaći i činjenicu da integritet poslovnog sektora počiva na moralu i političkoj kulturi koji prožima određeni društveno-politički sistem. Iako se već decenijama moral i politička kultura u Bosni i Hercegovini derogiraju od strane određenih političkih elita i pojedinaca, evidentno je da do promjena neće doći ukoliko ne dođe do sveobuhvatnih reformi, predvođenih jačom institucionalizacijom anti-korupcionih mehanizama koji se odnose na jasnije i sveobuhvatnije regulisanje i primjenu pravnog okvira za sprečavanje sukoba interesa, javne nabavke, zaštitu osoba koje prijavljuju korupciju, te finansiranju političkih partija. Stoga je neophodno izvršiti donošenje novog zakonodavstva, primjerenog postojećoj ustavnoj i administrativnoj strukturi zemlje, uz jasna zaduženja za njihovu primjenu, ali i transparentno praćenje efekata u njihovoj primjeni.

Ovdje se prvenstveno treba osvrnuti na ulogu i kapacitete anti-korupcionih tijela na državnom i entitetskim nivoima ali i drugih relevantnih aktera koja se bave pitanjima anti-korupcije u Bosni i Hercegovini. S tim u vezi svakako treba istaći i činjenicu da uspostavljanje pravednog i nekorumiranog poslovnog sektora u Bosni i Hercegovini uveliko zavisi i zavisiti će od uloge predstavnika EU u daljem procesu pridruživanja zemlje Evropskoj Uniji. Ukoliko se u najvećoj mjeri bude zasnivao na tehničkoj pomoći od strane eksperata, bez značajnijeg uključenja nevladinih organizacija i predstavnika poslovnog sektora, put ka pravednijem sistemu bez korupcije biće dug i neizvjestan. Stoga je bitno da se uspostavi jasna i redovna komunikacija svih relevantnih aktera koji su zainteresovani, bez isključivanja bilo koga iz tog procesa. Nalazi predstavnika civilnog društva i poslovne zajednice treba da budu stavljeni u rang sa nalazima zvaničnih institucija jer se samo na takav način mogu očekivati određeni pomaci u narednom periodu. Takođe, uslovljavanje BH vlasti od strane EU kada je u pitanje borba protiv korupcije je jedan od ključnih neiskorištenih mehanizama koji bi se mogao pokrenuti u narednom periodu. S tim u vezi je bitno kreirati redovan sistem izvještavanja o broju procesuiranih krivičnih djela korupcije, naročito korupcije u poslovnom sektoru, koji bi trebao biti sastavni dio EU izvještaja o napretku.

Možemo reći da je donošenje novog Zakona o javnim nabavkama *conditio sine qua non* u uslovima „pandemije korupcije“ u sistemu javnih nabavki u Bosni i Hercegovini. Na ovakav zaključak se ukazuje još od početka pravnog regulisanja sistema javnih nabavki u Bosni i Hercegovini iz 2004. godine jer zakonski okvir od samog početka kasni za aktuelnim direktivama EU, dok primjena postojećih zakonskih rješenja iz godine u godinu otvara sve više prostora za razvoj i institucionalizaciju korupcije u brojnim javnim institucijama i organizacijama. Novi zakonski okvir svakako treba da obuhvati sve važeće evropske direktive ali i postojeću ekspertizu nevladinih organizacija, poslovnih udruženja i akademske zajednice, sa aktivnim učešćem svih zainteresovanih u procesu njegove pripreme. Postojeća praksa u kojima se zakoni pripremaju daleko od očiju javnosti, nevladinih organizacija i poslovne zajednice ne smije biti nikako ponovljena kada se radi o donošenju novog Zakona o javnim nabavkama BiH.

Na potrebu unapređenja zakonodavnog okvira naslanja se i urgentna potreba unapređenja institucionalnog okvira sistema javnih nabavki. Višegodišnje zanemarivanje glavnih institucija sistema javnih nabavki (Agencije za javne nabavke i Kancelarije za razmatranje žalbi) te želja za (političkom) uticaj na glavne kontrolore integriteta i zakonitosti javnih nabavki u BiH, otvorilo je

put za brojne koruptivne radnje. Već godinama ovim institucijama nedostaju kadrovi, ali i drugi materijalni resursi, što ujedno samim institucijama daje izgovor za sve lošije rezultate rada. Naravno, same promjene su nemoguće bez adekvatnijeg nadzora nad radom ovih institucija što dalje implicira podizanje odgovornosti Odbora Agencije za javne nabavke i Vijeća ministara BiH, te Parlametarne skupštine BiH.

Dalja (kontinuirana) reforma pravosuđa svakako nema alternativu kada se posmatra postojeće stanje korupcije u privatnim sektoru. Činjenica da veliki broj osoba nema povjerenja u rad ovih institucija uveliko govori o postojećem stanju u okviru pravosuđa kada je u pitanju procesuiranje krivičnih djela korupcije u privrednom sektoru. Na ovakvo stanje implicitno utiču i postojeće odredbe krivičnih zakona na državnom i entitetskim nivoima, gdje se skoro izjednačavaju davalac i primalac mita, čak i u slučajevima kada davalac prijavi davanje mita. Stoga je neophodno izvršiti izmjene i dopune krivičnih zakona Bosne i Hercegovine, Federacije Bosne i Hercegovine, Republike Srpske, te Brčko Distrikta BiH s ciljem jasnijeg pozicioniranja davalaca korupcije koji taj čin prijave nadležnim institucijama. Naime, u čl. 381 st.3. propisano je da, davatelj mita, može da se oslobodi kazne, ukoliko samoinicijativno prijavi korupciju u kojoj je i prijavitelj učestvovao. U smislu pozicioniranja misli se na davanja većeg stepena sigurnosti prijaviteljima da će biti oslobođeni od kazni na način da se propišu određeni uvjeti pod kojima se to oslobađanje može desiti. Iste odredbe se nalaze i u KZ Republike Srpske i KZ Brčko Distrikta.

Istovremeno, tokom 2017. godine u Republici Srpskoj i Brčko Distriktu došlo do kodifikovanja krivičnih djela „Zloupotreba u postupku javne nabavke“ i „Nezakonito pogodovanje“. Međutim, Krivični zakoni Bosne i Hercegovine i Federacije Bosne i Hercegovine ne predviđaju posebna krivična djela u oblasti javnih nabavki. Za očekivati je da se u narednom periodu moraju uskladiti navedena rješenja, uz unapređenje rada pravosudnih institucija u vezi sa procesuiranjem krivičnih djela korupcije u javnim nabavkama. Stoga je neophodno u Krivične zakone Bosne i Hercegovine i Federacije Bosne i Hercegovine uvesti djela „Zloupotreba u postupku javne nabavke“ i „Nezakonito pogodovanje“ ali i unaprijediti kapacitete pravosudnih institucija (tužilaštava i sudova) kada je u pitanju procesuiranje navedenih djela u cijeloj zemlji.

Kako je analiza pokazala, i dalje je prisutna korupcija u vezi sa dobijanjem raznih odobrenja i dozvola od strane administracije i pored provedenih reformi kada je u pitanju javna uprava. Kako istraživanja pokazuju, „ubrzavanje procedure“ i „uspješno rješavanje predmeta“ je najčešći uzrok pojave davanja mita odnosno pojave korupcije u poslovnom sektoru. Stoga je neophodno da se dalje radi na unapređenju transparentnosti i efikasnosti javne uprave, naročito putem unapređenja e-uprave, u cilju uspostavljanja sistema koji će smanjiti diskreciono pravo službenika kada je u pitanju mogućnost ubrzavanja procedure odnosno izdavanje odobrenja i dozvola „preko reda“.

Kroz izradu analize, konstatovana je potreba aktivnijeg uključivanja privrednog sektora u donošenje propisa koji se tiču unapređenje regulatornog okvira za prevenciju i borbu protiv korupcije kako bi i privredni subjekti dobili osjećaj kreatora politika i važnosti u tom procesu.

Kada se posmatra korupcija u poslovnom sektoru koja je prouzrokovana djelovanjem pojedinaca iz pojedinih institucija (policija, carina, inspekcijski organi, poreski organi), jako je značajno da se u okviru navedenih institucija unaprijedi interna kontrola koja bi uticala na smanjenje mogućnosti pojave korupcije. To se odnosi kako na uspostavljanje mehanizama stalnih „ad hoc“ provjera rada (državnih) službenika tako i na redovne provjere njihovog imovinskog stanja koje implicitno

ukazuje na mogućnost učešća u koruptivnim radnjama i ilegalno sticanje prihoda. Uvođenje smanjenja diskrecionih ovlaštenja, odnosno obaveza učešća više osoba u odlučivanju u procesu donošenja odluka je mehanizam kojim se smanjuje stepen diskrecije u odlučivanju, a time i mogućnost pojave arbitražnih odluka uslovljenih samim mitom i korupcijom. Njegova primjena je jako značajna u vezi sa administrativnim procedurama koje se odnose na izdavanje raznih potvrda i rješenja. Generalno, princip se bazira na tome da ni jednom zaposlenom ne treba dozvoliti da radi sam na određenim poslovima i donosi konačne odluke bez konsultovanja drugih zaposlenih. Ovaj princip se pokazao kao veoma efikasno sredstvo sprječavanja korupcije no zahtjeva više angažovanja ljudskih resursa nego što je uobičajeno.

Potrebno je kreirati edukativne programe u vezi sa korupcijom u poslovnom sektoru. Edukacija zaposlenih u vezi sa pitanjima korupcije i narušavanja integriteta u poslovnom sektoru je od ključnog značaja za prepoznavanje praksi koje po prirodi stvari nisu poželjne. Same edukacije utiču na senzibilitet za prevenciju korupcije kroz uvođenje politike obavještanja o pojedinačnim slučajevima i edukaciji o korupciji i njenim posljedicama. Različite studije koje su provedene pokazuju na postojanje određenih signala korumpiranog ponašanja koje se može uočiti kod sumnjivih pojedinaca. S tim u vezi se može reći da postoje neki neutralni indikatori korumpiranog ponašanja koji treba da se stalno nadziru/analiziraju:

- Iznenađna promjena životnog stila, koja nije u skladu sa primanjima zaposlenog;
- Redovni privatni kontakti i redovna „poslovna putovanja“ u određene firme;
- Neobjašnjiv otpor prema promjeni posla ili prelasku na drugu poziciju;
- Bavljenje zadacima sekundarnog značaja bez odobrenja;
- Želja za priznanjem, pokazivanje pred poznicima iz poslovnog ili privatnog života; ili
- Obilaženje ili “propuštanje” zakona i propisa, ili uobičajene manje nepravilnosti;
- Neobične odluke bez opravdanog objašnjenja, te zloupotreba mogućnosti slobodne procjene;
- Odbijanje kontrole i nadzora;
- Neobjašnjivo brzo provođenje procedura.

Pored edukativnih aktivnosti, potrebno je kreirati etičke kodekse u privatnim kompanijama sa određivanjem sankcija za nepoštivanje etičkog kodeksa, posebno u dijelu koji ukazuje na poduzimanje nekih koruptivnih radnji. Kod privrednih subjekata koji već posjeduju etičke kodekse i interne akte koji regulišu pitanje prevencije i borbe protiv korupcije, potrebno je osigurati njihovo barem jednogodišnje revidiranje. Osim toga, aktiviranje suda časti može poslužiti kao efikasan mehanizam sankcinisanja koruptivnog ponašanja.

Tabelarnih prikaz preporuka:

Preporuka	Mjera	Opis	Zaduženje
Unaprijediti sistem javnih nabavki u BiH	Donošenje novog Zakona o javnim nabavkama BiH	Donošenjem novog Zakona o javnim nabavkama BiH uskladiti ovu oblast sa pravom EU.	Parlamentarna skupština BiH
Reforma krivičnog zakonodavstva u BiH u segmentu davatelja/prijavitelja mita	Izmjene i dopune krivičnog zakona FBiH, RS i BD	Omogućiti da davatelji mita ili dara, ukoliko prijave takvo ponašanje, budu oslobođeni od kazne uz jasno određene kriterije pod kojima se to može učiniti	Entitetska zakonodavna tijela i Skupština Brčko Distrikta
Zaštita prijavitelja korupcije	a) Izmjene i dopune Zakona o zaštiti lica koja prijavljuju korupciju u Institucijama BiH b) Donošenje Zakona o zaštiti lica koja prijavljuju korupciju u FBiH	a) Omogućiti da Zakon štiti prijavitelje korupcije u privatnom sektoru b) U Federaciji BiH uopće ne postoji propis koji reguliše zaštitu prijavitelja korupcije i potrebno je promptno donijeti propis koji će regulisati tu oblast.	a) APIK, Parlamentarna skupština; b) Parlament FBiH
Reforma krivičnog zakonodavstva FBiH i BiH u vezi sa javnim nabavkama	Izmjene i dopune krivičnih zakona FBiH i BiH na način da se posebno propiše krivična djela „Zloupotreba u postupku javne nabavke“ i „Nezakonito pogodovanje“	Krivični zakoni Bosne i Hercegovine i Federacije Bosne i Hercegovine ne predviđaju posebna krivična djela u oblasti javnih nabavki. Za očekivati je da se u narednom periodu moraju uskladiti navedena rješenja, uz unapređenje rada pravosudnih institucija u vezi sa procesuiranjem krivičnih djela korupcije u javnim nabavkama. Stoga je neophodno u Krivične zakone Bosne i Hercegovine i Federacije Bosne i Hercegovine uvesti djela „Zloupotreba u postupku javne nabavke“ i „Nezakonito pogodovanje“	Državna i entitetska zakonodavna tijela
Jačanje internih mehanizama u privatnom sektoru te donijeti etičke kodekse i planove integriteta u privatnom sektoru gdje to nije učinjeno	Organizacija edukacija od strane privrednih subjekata i kreiranja planova integriteta i etičkih kodeksa u privrednim subjektima gdje to nije učinjeno.	Kroz edukaciju i treninge zaposlenih, ojačati svijest o prevenciji i borbi protiv korupcije te kreiranje spomenutih internih akata.	Privredni subjekti u BiH

i ukazivati na važnost njihove provedbe.			
Ukidanje finansiranja političkih stranaka ili izmjena postojećih uslova, odnosno Unaprijediti transparentnost sastava financiranja političkih stranaka u BiH kroz izgradnju mehanizama interne kontrole i edukacije odgovornih osoba u strankama	Izmjene i dopune Izbornog zakona BiH	Zbog različitih oblika zloupotreba ukinuti ili detaljnije regulirati financiranje političkih stranka koje kako direktno tako indirektno može biti uzrok koruptivnih radni	Centralna izborna komisija, Parlamentarna skupština BiH
Pojednostavljenje procedura prilikom izdavanja raznih vrsta dozvola	Digitalizacija i reforma javne uprave.	Dugotrajne i komplikovane procedure izdavanja raznih dozvola uzrokuju potrebu za nastankom korupcije. Digitalizacijom i uvođenjem e-uprave osnovni rizik nastanka korupcije bi se u mnogome mitigirao.	Svi državni entitetski, kantonalni i općinski organi uprave
Unaprjeđenje pravnog okvira za aktivnije sudjelovanje privatnog sektora u protukoruptivnim aktivnostima.	Jačanje kapaciteta privrednog sektora na način osnaživanja privrednih udruženja	Organizovano djelovanje preko poslovnih udruženja, u cilju zaštite interesa svojih članova	Privredne komore u Bosni i Hercegovini APIK i tijela za borbu protiv korupcije na svim nivoima vlasti
Poboljšanje korporativnog upravljanja u javnim preduzećima	Izmjene Zakona o javnim preduzećima na entitetskim nivoima i Brčko Distriktu, s ciljem regulisanja mandatnog i/ili diskrecionog razrješenja članova nadzornog odbora i uprave u određenim opravdanim slučajevima nepravilnog rada ili negativnog poslovanja preduzeća	Javna preduzeća su najveći gubitaši koji iz godine u godinu prave enormne gubitke u poslovanju, te stvaraju porezne dugove. Iz tog razloga potrebno je izmijeniti zakonodavni okvir na način da unaprijedi korporativno upravljanje u javnim preduzećima	Entitetski parlamenti i Skupština Brčko Distrikta

<p>Uspostavljanje efikasnijih kontrola državnih službenika</p>	<p>Izmjene postojećih propisa kako bi se stvorio pravni osnov za monitoring rada državnih službenika u vezi sa eventualnim koruptivnim radnjama</p>	<p>Kada se posmatra korupcija u poslovnom sektoru koja je prouzrokovana djelovanjem pojedinaca iz pojedinih institucija (policija, carina, inspekcijski organi, poreski organi), jako je značajno da se u okviru navedenih institucija unaprijedi interna kontrola koja bi uticala na smanjenje mogućnosti pojave korupcije. To se odnosi kako na uspostavljanje mehanizama stalnih „ad hoc“ provjera rada (državnih) službenika tako i na redovne provjere njihovog imovinskog stanja koje implicitno ukazuje na prethodno provedene „koruptivne radnje“ i ilegalno sticanje prihoda. Uvođenje principa „četiri oka“ u proces donošenja odluka je mehanizam kojim se smanjuje stepen diskrecije u odlučivanju, a time i mogućnost pojave arbitražnih odluka uslovljenih samim mitom i korupcijom</p>	<p>Parlamentarna skupština BiH, Entitetski parlamenti, Skupština Brčko Distrikta kantonalne skupštine svako iz svoje nadležnosti</p>
<p>Antikorupcijska procjena zakona</p>	<p>Izvršiti antikorupcijsku procjenu BiH zakonodavstva na bazi zajednički usvojene metodologije</p>	<p>Antikorupcijska procjena zakona obuhvata sve pravne propise, uključujući nacрте zakona, donesene zakone, zakone svih regulatornih nivoa (pisane zakone i podzakonske akte), zakone svih regulatornih izvora i sve sektore (javno i privatno pravo). Također uključuje zvanične napomene i objašnjenja, kao izvor za tumačenje zakona.</p>	<p>APIK Komisija za sprovođenje Strategije za borbu protiv korupcije RS Antikorupcijski tim Vlade FBiH Antikorupcijska tijela na kantonalnom nivou Civilno društvo</p>
<p>Revidirati postojeće i planirane privatizacione postupke</p>	<p>Izvršiti reviziju privatizacijskih postupaka uz kreiranje daljeg plana za privatizaciju dostupnih javnosti</p>	<p>Jako je teško utvrditi postojeće stanje bez sveobuhvatne revizije svih privatizacijskih postupaka te definisanja plana aktivnosti u vezi sa daljom privatizacijom, naročito strateških sektora. Posebno je značajno utvrditi stepen poštovanja privatizacijskih</p>	<p>Entitetske vlade Vlada Brčko Distrikta BiH</p>

		ugovora, te razloga za takvo ponašanje s ciljem identifikovanja koruptivnih praksi.	
Unaprijediti zakonodavstvo i politike u oblasti koncesija i davanja koncesionih prava	Regulisati aspekt koncesija u skladu sa preporukama EU	Već godinama se kao jedna od glavnih preporuka od strane EU nameće obaveza regulisanja oblasti koncesija prema postojećim direktivama EU	Vijeće ministara BiH Entitetske vlade Brčko Distrikt BiH

Mapa puta za provođenje preporuka

Preporuke iz ove analize, u kombinaciji sa prethodnim preporukama iz sličnih analiza su više nego dovoljna osnova za unapređenje korupcije koja je povezana sa privatnim sektorom u BiH ali, kako bi se one provele, neophodno je da se one uklope u konkretni plan - *roadmap*, odnosno mapa puta za njihovu implementaciju. Projektni tim koji je radio ovaj dokument je bio u situaciji da bira da li da predloži preporuke i mapa puta koji bi bili prilagođeni trenutnim uslovima u BiH ili da predloži mjere i aktivnosti za koje je potreban viši stupanj i javne (i političke volje) i za koje su potrebni određeni uslovi kako bi se oni provedi.

Odluka Projektnog tima je da predloži dalekosežnije prijedloge, za koje će možda biti potrebno vremena da se steknu uslovi i, zbog toga, ova mapa puta daje i prilično jasne prijedloge kako da se stvore uslovi koji su potrebni za provođenje preporuka.

U tu svrhu je potrebno identificirati sve kategorije relevantnih dionika u tom procesu, koje se mogu svesti na slijedeće:

- Tijela za borbu protiv korupcije na svim nivoima vlasti u BiH
- Udruženja privatnog sektora (komore, udruženja poslodavaca) na svim nivoima vlasti u BiH
- Institucije vlasti (vlade, ministarstva i drugi organi) na svim nivoima vlasti u BiH
- Međunarodna zajednica (EUD, bilateralne ambasade, udruženja stranih investitora)
- Nevladine organizacije aktivne u borbi protiv korupcije i razvoju privatnog sektora
- Akademska zajednica (ekonomski i pravni fakulteti, istaknuti stručnjaci iz ovih oblasti)
- Privatna preduzeća u BiH.

Sa obzirom na svoju poziciju koordinirajuće institucije u borbi protiv korupcije, APIK treba da ima vodeću ulogu u stvaranju uslova za zaštitu privatnog sektora od korupcije, što treba da uradi u uskoj saradnji sa Vanjskotrgovinskom komorom BiH (VTK BiH) i Udruženja poslodavaca BiH (UP BiH). U tom smislu, postoje tri glavna pravca djelovanja APIK-a u saradnji sa VTK BiH i UP BiH:

- Prema institucijama sistema čija je nadležnost poslovni sektor

APIK u koordinaciji sa Ministarstvom za spoljnu trgovinu i ekonomske odnose te entitetskim ministarstvima zaduženim za privredu i Odjeljenjem za privredni razvoj, sport i kulturu BD BiH treba da razmatra preporuke o unapređenju integriteta u poslovnom sektoru. Ujedno, definišu se planirane aktivnosti koje bi ova tijela trebala inicirati u okviru svoje nadležnosti:

- Unaprijediti transparentnost i dostupnost postojećih poslovnih registara na principu proaktivne transparentnosti
- Unaprijediti sistem javnih nabavki u BiH s ciljem jačanja integriteta i smanjenja mogućnosti za pojavu korupcije
- Pojednostavljenje procedura prilikom izdavanja raznih vrsta dozvola, koncesija i neselektivnom postupanju inspekcija u skladu sa zakonima
- Prema poslovnom sektoru i njegovim predstavničkim tijelima

APIK u koordinaciji sa predstavnicima poslovnog sektora (VTK BiH, UP BiH, Vijećem stranih investitora, te privrednim komorama na svim nivoima i udruženjima poslodavaca u FBiH i RS)

razmatra preporuke o povećanju integriteta poslovnog sektora i borbi protiv koruptivnog ponašanja i praksi, u sljedećim aktivnostima:

- Unaprijediti integritet privatnog sektora kroz jačanje internih mehanizama u okviru poslovnih subjekata
- Unapređenje okvira za aktivnije učešće privatnog sektora u aktivnostima za prevenciju, otkrivanje i represiju korupcije

Unapređenje korporativnog upravljanja u javnim preduzećima uz stvaranje i provođenje standarda za integritet u njima.

- Prema tijelima za sprečavanje korupcije na nivou entiteta, Brčko Distrikta BiH i kantona

APIK u koordinaciji sa tijelima za sprečavanje korupcije na nivou entiteta, BD BiH, te kantona razmatra preporuke koje se tiču generalnog anti-korupcijskog okvira i strateškog pristupa borbi protiv korupcije u poslovnom sektoru. To se prvenstveno odnosi na:

- Stvaranje okvira za promjenu obrazaca ponašanja pojedinaca i grupa u vezi sa korupcijom u poslovnom sektoru
- Povećanje fokusa na korupciju u privatnom sektoru u okviru novog ciklusa pripreme državne i entitetskih strategija za borbu protiv korupcije
- Unaprijediti kapacitete institucija koje su nadležne za borbu protiv korupcije na svim nivoima u BiH
- Izvršiti izmjene i dopune krivičnog zakonodavstva u pogledu prevencije, otkrivanja i represije korupcije koja je povezana sa privatnim sektorom.

Oblasti u kojoj je potrebno preduzeti mjere i aktivnosti za unapređenje prevencije korupcije koja je povezana sa privatnim sektorom u BiH su slijedeće:

- Jačanje svjesnosti privatnog sektora za štetne posljedice korupcije na njihovo poslovanje
- Unapređenje preventivnih mehanizama za zaštitu privatnog sektora od korupcije
- Stvaranje uslova za nesmetano prijavljivanje korupcije od strane privatnog sektora.

Jačanje svjesnosti privatnog sektora za štetne posljedice korupcije na njihovo poslovanje

I pored toga što je apsolutnoj većini privatnih preduzeća jasno koja je šteta od korupcije, većina njih nije spremna da se aktivno uključi u borbu protiv nje, prvenstveno zbog straha od mogućih negativnih posljedica po njih i njihovo poslovanje. Zbog toga je potrebna šira društvena akcija koja će jasno i precizno predstaviti i privatnom sektoru, kao i široj javnosti štetne posljedice korupcije po poslovanje privatnih preduzeća ali i po radnike koje rade u njima, te na njihove porodice, kao i građane i u najrišem smislu.

Ovakva akcija ima za cilj da smanji prag tolerancije na korupciju, kao i da poveća spremnost za suprostavljane korupciji i, u konačnici – prijavljivanje korupcije, kao jedan od glavnih uslova za otkrivanje i represiju korupcije. Pored toga, povećani nivo netolerancije prema korupciji i spremnosti da joj se privatni sektor suprostavi, treba ubrzati stvaranje odlučnije političke volje za borbu protiv korupcije koja je povezana sa privatnim sektorom. Kao i za svaku drugu reformu, tako i za borbu protiv korupcije, politička volja za jedan od najvažnijih elemenata, bez kojeg su rezultati i uspjeh u borbi protiv korupcije u najmanju ruku neizvjesni, čak i teško dostižni.

Za jačanje svijesti privatnog sektora i generalne populacije o štetnosti korupcije potrebno je poduzeti slijedeće mjere i aktivnosti:

- APIK treba da ostvari strateško partnerstvo sa Vanjskotrgovinskom komorom BiH (VTK BiH) i Udruženja poslodavaca BiH (UP BiH) na planu stvaranja novih ili unapređenja postojećih načina procjene štetnosti korupcije za privatni sektor, kao i za generalnu populaciju
- Pored sa VTK BiH i UP BiH, APIK treba ostvariti partnerstvo na ovom planu i sa relevantnim organizacijama civilnog društva (OCD) aktivnih u borbi protiv korupcije i razvoju privatnog sektora, posebno sa onima koji se bave procjenama uticaja korupcije na privatni sektor
- APIK, VTK BiH i UP BiH, uz saradnju i podršku relevantnih OCD i međunarodne zajednice treba da izrade konkretni Plan za podizanje svijesti privatnog sektora o štetnosti korupcije, koji treba jasno predvidjeti slijedeće elemente:
 - o Izvori i načini prikupljanja informacija (izvještaji institucija, domaće i strane analize)
 - o Metodologija analize podataka i izrade preporuka za unapređenje prevencije korupcije
 - o Načini i kanali izvještavanja privatnog sektora i javnosti o preporukama
 - o Stvaranje partnerstva sa medijima za obavještanje javnosti o nalazima i preporukama
 - o Kontinuirano analiziranje situacije i obavještanje javnosti o nalazima i preporukama.
- APIK, VTK BiH i UP BiH treba da pokrenu inicijativu prema tijelima za sprječavanje korupcije, te privrednim komorama i udruženjima poslodavaca na svim nivoima vlasti u BiH za provođenje Plana za podizanje svijesti privatnog sektora o štetnosti korupcije
- Tijela za sprječavanje korupcije, privredne komore i udruženja poslodavaca na svim nivoima vlasti u BiH trebaju provoditi mjere i aktivnosti iz Plana za podizanje svijesti privatnog sektora o štetnosti korupcije na svojim nivoima vlasti
- APIK, VTK BiH i UP BiH treba da podržavaju i pružaju stručnu pomoć u provođenju mjera i aktivnosti koje budu sprovodila tijela za sprječavanje korupcije, privredne komore i udruženja poslodavaca na svim nivoima vlasti na ovom planu

Unapređenje preventivnih mehanizama za zaštitu privatnog sektora od korupcije

Kao i svaka druga štetna pojava, tako je i korupciju bolje spriječiti prije nego što se pojavi, nego otkrivati je kada je šteta po privatni sektor, budžet i javni interes već nastala i ponekad može biti i nepopravljiva. Zaštita privatnog sektora od korupcije, odnosno situacija u kojoj je on podložan administrativnim i političkim pritiscima i iznudama, te stvaranje pravih tržišnih odnosa je stub slobodnog razvoja zdrave tržišne ekonomije.

Sa obzirom na to da je korupcija složena pojava koja kontinuirano evoluirala i prilagođava se na način da zaobiđe preventivne mjere i njeno otkrivanje, neophodno je potrebno da se mjere za prevenciju korupcije kontinuirano unapređuju, kako bi bile efikasnije. Zbog toga je potrebna uska saradnja između APIK-a, VTK BiH, UP BiH u proučavanju postojećih preventivnih mjera iz antikorupcijskih strategija, zakonima i podzakonskim aktima na svim nivoima vlasti i njihovog kontinuiranog unapređenja. Mjere koje treba da budu predmet ove saradnje treba da se odnose na sve situacije u kojoj je privatni sektor žrtva korupcije, posebno u situacijama kada postoji diskreciono pravo i selektivnost u radu inspekcija, institucija koje izdaju dozvole ili koncesije, te kada se odlučuje o javnim nabavkama.

Kako bi se unaprijedili preventivni mehanizmi za zaštitu privatnog sektora od korupcije, potrebno je poduzeti slijedeće mjere i aktivnosti:

- APIK treba da ostvari strateško partnerstvo sa VTK BiH i UP BiH na planu unapređenja preventivnih mehanizama za zaštitu privatnog sektora od korupcije, posebno u oblastima postupanja inspekcija, izdavanja dozvola, davanja koncesija i javnim nabavkama
- Pored sa VTK BiH i UP BiH, APIK treba ostvariti partnerstvo na ovom planu i sa relevantnim organizacijama civilnog društva (OCD) aktivnih u borbi protiv korupcije i razvoju privatnog sektora, posebno sa onima koji se bave procjenama uticaja korupcije na privatni sektor
- APIK, VTK BiH i UP BiH, uz saradnju i podršku relevantnih OCD i međunarodne zajednice treba da izrade konkretni Plan za unapređenje preventivnih mehanizama za zaštitu privatnog sektora od korupcije, koji treba jasno predvidjeti slijedeće elemente:
 - o Analiza postojećih preventivnih mjera za zaštitu privatnog sektora od korupcije
 - o Analiza postojećih standarda za otpornost prema korupciji (integritet) privatnog sektora
 - o Predlaganje načina za unapređenje preventivnih mjera i standarda za integritet
 - o Praćenje i pomaganje stvaranja unapređenih preventivnih mjera i standarda za integritet
 - o Kontinuirano analiziranje situacije i obavješćavanje javnosti o nalazima i preporukama u ovim oblastima.
- APIK, VTK BiH i UP BiH treba da pokrenu inicijativu prema tijelima za sprječavanje korupcije, te privrednim komorama i udruženjima poslodavaca na svim nivoima vlasti za provođenje Plana za unapređenje preventivnih mehanizama za zaštitu privatnog sektora od korupcije
- Tijela za sprječavanje korupcije, privredne komore i udruženja poslodavaca na svim nivoima vlasti u BiH trebaju provoditi mjere i aktivnosti iz Plana za unapređenje preventivnih mehanizama za zaštitu privatnog sektora od korupcije na svojim nivoima vlasti
- APIK, VTK BiH i UP BiH treba da podržavaju i pružaju stručnu pomoć u provođenju mjera i aktivnosti koje budu sprovodila tijela za sprječavanje korupcije, privredne komore i udruženja poslodavaca na svim nivoima vlasti na ovom planu

Stvaranje uslova za nesmetano prijavljivanje korupcije od strane privatnog sektora

Koliko god bili dobri preventivni mehanizmi za zaštitu privatnog sektora od korupcije, uvijek će biti pojedinaca ili grupa iz administracije i/ili politike koji će koristiti svoju poziciju da iznude novac ili uslugu od privatnih preduzeća. Privatni sektor je najčešće žrtva korupcije u situacijama kada postoji diskreciono pravo i selektivnost u radu inspekcija, institucija koje izdaju dozvole ili koncesije, te kada se odlučuje o javnim nabavkama.

U nekim situacijama će takav koruptivni odnos biti od obostrane koristi i za korumpirane pojedince i/ili grupe i tada je mala vjerovatnoća da će to biti prijavljeno nadležnim institucijama. Ipak, najčešće u takvim situacijama su privatna preduzeća nezadovoljna i njihovi vlasnici bi prijavili korupciju kada bi imali siguran način prijavljivanja kao i ubjeđenje da će institucije poduzeti mjere za njihovu zaštitu, te da neće imati negativne posljedice zbog toga.

Zato je neophodno potrebno stvaranje uslova za nesmetano i sigurno prijavljivanja korupcije od strane privatnog sektora jer, sudeći po nespornom manjku spremnosti privatnog sektora da

prijavljuje korupciju, potrebno je unaprijediti sistem za prijavljivanje. Pored aktivnog i neposrednog prijavljivanja, potrebno je periodično vršiti istraživanje mišljenja i iskustva privatnog sektora i pojave korupcije i prikupiti mišljenja i prijedloge privatnih preduzeća za prevenciju i otkrivanje korupcije.

Kako bi se unaprijedila spremnost privatnog sektora da prijavljuje korupciju i da bi se omogućilo da se to nesmetano uradi, potrebno je da:

- APIK treba da ostvari strateško partnerstvo sa VTK BiH i UP BiH na planu unapređenja mogućnosti za prijavljivanje korupcije za privatni sektor i stvaranja novih ili unapređenja postojećih načina za prijavljivanje korupcije
- Pored sa VTK BiH i UP BiH, APIK treba ostvariti partnerstvo na ovom planu i sa relevantnim organizacijama civilnog društva (OCD) aktivnih u borbi protiv korupcije i razvoju privatnog sektora, posebno sa onima koji se bave procjenama uticaja korupcije na privatni sektor
- APIK, VTK BiH i UP BiH, uz saradnju i podršku relevantnih OCD i međunarodne zajednice treba da izrade konkretni Plan za unapređenje mogućnosti za prijavljivanje korupcije za privatni sektor, koji treba jasno predvidjeti slijedeće elemente:
 - o Analiza postojećih načina za prijavljivanje korupcije od strane privatnog sektora
 - o Utvrđivanje razloga za nedovoljnu spremnost privatnog sektora za prijavu korupcije
 - o Predlaganje načina za unapređenje prijavljivanja korupcije od strane privatnog sektora
 - o Praćenje i pomaganje stvaranja unapređenih načina za prijavljivanje korupcije
 - o Kontinuirano analiziranje situacije i obavještanje javnosti o nalazima i preporukama.
- APIK, VTK BiH i UP BiH treba da pokrenu inicijativu prema tijelima za sprječavanje korupcije, te privrednim komorama i udruženjima poslodavaca na svim nivoima vlasti u BiH za unapređenje mogućnosti za prijavljivanje korupcije za privatni sektor
- Tijela za sprječavanje korupcije, privredne komore i udruženja poslodavaca na svim nivoima vlasti u BiH trebaju provoditi mjere i aktivnosti iz Plana za unapređenje mogućnosti za prijavljivanje korupcije za privatni sektor
- APIK, VTK BiH i UP BiH treba da podržavaju i pružaju stručnu pomoć u provođenju mjera i aktivnosti koje budu sprovodila tijela za sprječavanje korupcije, privredne komore i udruženja poslodavaca na svim nivoima vlasti na ovom planu.

Istraživanje percepcije i iskustva privrednih subjekata u vezi korupcije i borbe protiv korupcije u BiH (2020) – Prilog 1

Uvod

Anketiranje je provedeno prema metodologiji i smjernicama UNODC-a (eng. United Nations Office on Drug and Crime)²⁶ u vezi sa načinom mjerenja podmićivanja i ostalih formi korupcije putem ankete. Sam upitnik je u potpunosti kompatibilan sa upitnikom koji je primjenjen 2013. godine. Razlika u pristupu se očitovala u korištenju „on-line“ ankete, te samom broju firmi koje su namjeravane biti anketirane. Anketa je poslana na email adrese 584 preduzeća dok je njih tek 286 potvrdilo da je preuzelo navedeni email a svega 27 firmi je popunilo anketu.

Ciljna grupa bila su preduzeća svih veličina. Dizajn uzorka koji je korišten u istraživanju je višestruka stratifikacija. Različiti slojevi iz kojih su ispitanici birani uključuju glavne privrede sektore prema NACE klasifikaciji (proizvodnja, električna energija, gas, snabdijevanje vodom, građevinarstvo, veleprodaja i maloprodaja, usluge smještaja i ishrane, te transport i skladištenje četiri tipa preduzeća - mikro (1 - 9 zaposlenih); mala (10 - 49 zaposlenih); srednja (50 - 249 zaposlenih) i velika (više od 250 zaposlenih) preduzeća.

Uzorak je obuhvatio preduzeća iz oba entiteta te je nastojao da obuhvati segment najprofitabilnijih preduzeća kada se posmatraju srednja i velika preduzeća. Takođe je stratifikacija vršena u cilju da se obuhvate i firme iz reda mikro i malih preduzeća, naročito onih koji učestvuju u postupcima javnih nabavki (na osnovu informacija iz elektronskog portala javnih nabavki).

Rezultati

Na početku treba istaći da je stopa odgovora ispitanika od oko 10% dosta niska ali da ona implicitno ukazuje da je pitanje korupcije tema koju poslovna zajednica u Bosni i Hercegovini generalno zaobilazi. Kada se posmatraju odgovori 27 preduzeća koja su popunila anketu, vidljivo je da davanje mita široko rasporstranjena činjenica. Rezultati su dijelom komplementarni sa anketom UNODC-a, što dodaje relevantnost ovom istraživanju i pored skromnog odaziva preduzeća na upitnik.

²⁶ https://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/Crime-statistics/CorruptionManual_2018_web.pdf

Percepcija korupcije u javnom sektoru

Tabela1.

1. Trenutno, u djelatnostima u kojima vi poslujete, poslovni subjekti kao što je Vaš mogu biti primorani da javnim službenicima daju poklone, protivusluge ili novac u cilju završavanja određenih poslova. Kada posmatrate dole navedene administrativne procedure, da li mislite da je ovo veoma često, često, nije često ali desi se ili nikada se ne dešava? (jedan odgovor za svaku proceduru)	Često		Veoma često		Nije često, ali desi se		Nikada se ne dešava		Ne zna/nema odgovora		UKUPNO (odgovora)	
	Broj	%	Broj	%	Broj	%	Broj	%	Broj	%	Broj	%
	Izdavanje građevinskih dozvola	2	7,41%	5	18,52%	8	29,63%	8	29,63%	4	14,81%	27
Davanje saglasnosti of javnih institucija	4	14,81%	3	11,11%	8	29,63%	8	29,63%	4	14,81%	27	100%
Javno nadmetanje u okviru javnih nabavki	5	19,23%	7	26,92%	4	15,38%	7	26,92%	3	11,54%	26	100%
Dobijanje ugovora mimo procedura javnih nabavki	5	19,23%	6	23,08%	6	23,08%	7	26,92%	2	7,69%	26	100%
Priključak na komunalne usluge (voda, gas, struja, itd.)	4	16,00%	1	4,00%	8	32,00%	9	36,00%	3	12,00%	25	100%
Plaćanje poreza	2	7,69%	1	3,85%	6	23,08%	12	46,15%	5	19,23%	26	100%
Carinjenje robe	3	11,54%	4	15,38%	6	23,08%	8	30,77%	5	19,23%	26	100%
Radni odnosi	6	23,08%	2	7,69%	5	19,23%	9	34,62%	4	15,38%	26	100%
Tokom odvijanja pravnih postupaka (sudeња)	7	26,92%	2	7,69%	1	3,85%	8	30,77%	8	30,77%	26	100%
Inspekcijski poslovi	5	19,23%	5	19,23%	8	30,77%	8	30,77%	0	0,00%	26	100%

Kada se posmatraju odgovori na pitanje „*Trenutno, u djelatnostima u kojima vi poslujete, poslovni subjekti kao što je Vaš mogu biti primorani da javnim službenicima daju poklone, protivusluge ili novac u cilju završavanja određenih poslova. Kada posmatrate dole navedene administrativne procedure, da li mislite da je ovo veoma često, često, nije često ali desi se ili nikada se ne dešava?*“ vidljivo je da je korupcija najprisutnija u postupcima javnih nabavki, odnosno kada se radi o dobijanju ugovora mimo procedura javnih nabavki. To smatra oko 45% ispitanika (odgovori često i veoma često). Nakon toga slijede inspekcijski poslovi sa oko 38,5 % te procedure tokom odvijanja pravosudnih postupaka sa 34,5% ispitanika koji smatraju da su poslovni subjekti često i veoma često primorani da daju poklone, protivusluge ili novac u cilju završavanja određenih poslova. Interesantno je pomenuti da najmanji broj ispitanika (11,5%) koji smatraju da su poslovni subjekti često i veoma često primorani da daju poklone, protivusluge ili novac u cilju završavanja određenih poslova u oblasti plaćanja poreza. Za više o stavovima pogledati Tabelu 1.

Na pitanje „Tokom posljednjih 12 meseci, da li ste donosili odluku o odustajanju od investicije zbog straha od potrebe davanja poklona, protivusluga ili novca u cilju dobijanja neophodnih

usluga/dozvola?“, 15,38% ispitanika je odgovorilo pozitivno odnosno kod njih je došlo do odustajanja od investicije zbog straha od potrebe davanja mita (vidi Tabelu 2).

Tabela 2.

2. Tokom posljednjih 12 meseci, da li ste donosili odluku o odustajanju od investicije zbog straha od potrebe davanja poklona, protivusluga ili novca u cilju dobijanja neophodnih usluga/dozvola?		
	Broj odgovora	%
DA	4	15,38%
NE	19	73,08%
NE ZNA/NEMA ODGOVORA	3	11,54%
UKUPNO	26	100,00%

Provedeno anketiranje ukazuje da su predstavnici poslovnog sketora dosta „kritični“ prema obrascima ponašanja koji se pojavljuju u javnom sektoru a koji nisu u skladu sa fer ponašanjem, te koji narušavaju integritet i dovode do korupcije (vidi Tabelu 3).

Tabela 3

3. Kakvo je Vaše mišljenje o sljedećim obrascima ponašanja koji se pojavljuju u javnom sektoru?										
	Uvijek prihvatljivo		Obično prihvatljivo		Ponekad prihvatljivo		Nije prihvatljivo		Be zna/ Nema odgovora	
	Broj	%	Broj	%	Broj	%	Broj	%	Broj	%
Korištenje veza i kontakata u javnim institucijama u cilju „ubrzanja“ procedure	2	7,69%	4	15,38%	5	19,23%	15	57,69%	0	0,00%
Korištenje javnih resursa od strane javnog/državnog službenika u privatno interesu ili za ličnu korist	1	3,85%	4	15,38%	1	3,85%	20	76,92%	0	0,00%
Korištenje javnih resursa od strane javnog/državnog službenika za korist treće strane	1	3,85%	3	11,54%	1	3,85%	20	76,92%	1	3,85%
Obavljanje više javnih poslova/funkcija u isto vrijeme	1	3,85%	4	15,38%	4	15,38%	16	61,54%	0	0,00%
Obavljanje javnih funkcija uz istovremeni interes u privatnoj firmi	2	7,69%	2	7,69%	5	19,23%	17	65,38%	0	0,00%

Tako čak 76,92% ispitanika smatra da nije prihvatljivo korištenje javnih resursa od strane javnog/državnog službenika u privatno interesu ili za ličnu korist te korištenje javnih resursa od

strane javnog/državnog službenika za korist treće strane. Istovremeno, 65,38% ispitanika smatra da nije prihvatljiva praksa obavljanja javnih funkcija uz istovremeni interes u privatnoj firmi dok 61,54% ispitanika.

Iskustvo sa davanjem mita i korupcijom u javnom sektoru

Tabela 4

	4.1. U posljednjih 12 mjeseci, da li je vaš poslovni subjekt imao kontakte sa javnim službenikom u vezi neke od dole navedenih administrativnih procedura?				4.2. Ako DA, da li je u toku 12 mjeseci Vaš poslovni subjekat mora da, službeniku koji je administrirao proceduru, da poklon, protivuslugu ili novac, uključujući i posrednike, koji ne spada u redovne administrativne troškove?		
	DA		NE		DA	% od onih koji su imali kontakte	NE
	Broj	%	Broj	%			
Izdavanje građevinskih dozvola	9	34,62%	17	65,38%	3	33,3%	19
Davanje saglasnosti od javnih institucija	18	69,23%	8	30,77%	4	22,2%	19
Javno nadmetanje u okviru javnih nabavki	11	42,31%	15	57,69%	3	27,3%	20
Dobijanje ugovora mimo procedura javnih nabavki	3	11,54%	23	88,46%	3	100,0%	18
Priključak na komunalne usluge (voda, gas, struja, itd.)	9	34,62%	17	65,38%	1	11,1%	22
Plaćanje poreza	18	69,23%	8	30,77%	3	16,7%	20
Carinjenje robe	17	65,38%	9	34,62%	3	17,6%	21
Radni odnosi	15	57,69%	11	42,31%	1	6,7%	21
Pravosudni postupak	7	26,92%	19	73,08%	1	14,3%	21
Zdravlje radnika i zaštita na radu	15	57,69%	11	42,31%	0	0,0%	22
Ekološka pitanja	11	42,31%	15	57,69%	1	9,1%	20
Dobijanje ili obnavljanje dozvole za poslovanje	8	30,77%	18	69,23%	1	12,5%	21

Prema odgovorima ispitanika (Tabela 4), najviše interakcija sa javnim službenicima su ispitanici imali kada se posmatra davanje raznih saglasnosti od javnih institucija i plaćanje poreza (69,23%), te kada se posmatra carinjenj robe (65,38%) i radni odnosi (57,59%). Istovremeno, odgovori ispitanika ukazuju da se davanje poklona protivusluge ili novca mimo redovnih administrativnih postupaka najviše davalo za dobijanje ugovora mimo procedura javnih nabavki (100%), izdavanje građevninskih dozvola (33,3%), te u okviru javnog nadmetanja kod javnih nabavki (27,3%). Treba istaći još da su preduzeća plaćala i kod procedura davanja saglasnosti od javnih institucija (22,2%), carinjenje robe (17,6%), kao i plaćanja poreza (16,7%).

Tabela 5

4.5. Posljednji put kada je Vaš poslovni subjekat morao da javnom službeniku da poklon, protivuslugu ili novac, sjećate li se o kojoj vrsti javnog službenika se radilo?		
	Broj odgovora	%
Policija	2	22,22%
Poreski službenici	1	11,11%
Predstavci inspeksijskih službi	2	22,22%
Opštinski službenici	2	22,22%
Službenici iz kompanija koje pružaju javne usluge (struja, voda, telefon, itd...)	2	22,22%
Ne znam/Ne želim da odgovorim		

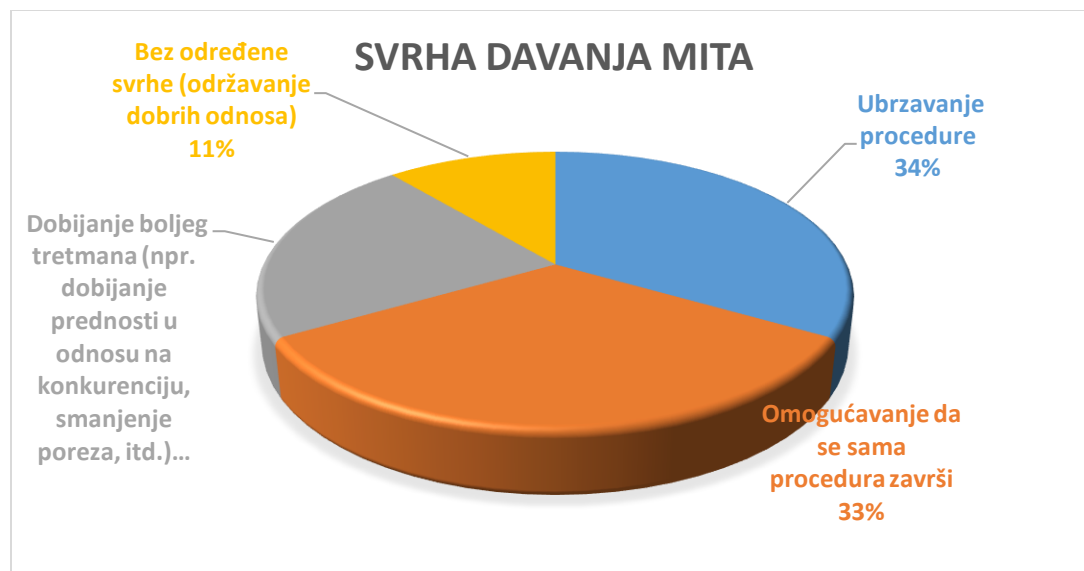
Prema odgovorima ispitanika (Tabela 5) na pitanje „Posljednji put kada je Vaš poslovni subjekat morao da javnom službeniku da poklon, protivuslugu ili novac, sjećate li se o kojoj vrsti javnog službenika se radilo?“, korupcija je najprisutnija u redovima policije, predstavnika inspeksijskih službi, opštinski službenika, te službenika iz kompanija koje pružaju javne usluge (struja, voda, telefon, itd...). Odgovori ispitanika ukazuju da je oko 8% od ukupnog broja preduzeća dalo poklon, protivuslugu ili novac nekom od predstavnika navedenih službi.

Treba napomenuti da su preduzeća davala poklone, protivusluge ili novac najčešće s ciljem ubrzavanja procedure ili omogućavanje da se sama procedura završi (33,33%). Vidi Tabelu 6 i Grafikon 1.

Tabela 6

Šta je bila svrha davanja navedenog poklona, protivusluge ili novčanog plaćanja?		
	Broj	%
Ubrzavanje procedure	3	33,33%
Omoćavanje da se sama procedura završi	3	33,33%
Dobijanje boljeg tretmana (npr. dobijanje prednosti u odnosu na konkurenciju, smanjenje poreza, itd.)	2	22,22%
Bez određene svrhe (održavanje dobrih odnosa)	1	11,11%

Grafikon 1

Prema odgovorima ispitanika, 2/3 poslovnih subjekata koji su dali da javnom službeniku da poklon, protivuslugu ili novac, učinili su to davanjem novca, dok je 1/3 to učinila određenim aktom gostoprimstva u vidu hrane i pića. Takođe, 2/3 poslovnih subjekata je navedeni poklon, protivuslugu ili novac dao tokom isporuke same usluge od strane javnog službenika, dok je 1/3 to uradila nakon usporuke.

Odgovori ispitanika (Tabela 7) ukazuju da je plaćanje odnosno davanje mita izvršeno najčešće jer je javni odnosno državni službenik dao do znanja da se očekuje plaćanje. Istovremeno, 44,44% poslovnih subjekata je mito dalo iako to niko nije tražio u cilju ubrzavanja procedure odnosno rješavanja problema.

Tabela 7

Kako je došlo do tog samog čina plaćanja/davanja mita?		
	Broj	%
Izričit zahtjev od strane javnog/državnog službenika	0	0,00%
Javni/državni službenik je dao do znanja da se očekuje plaćanje	5	55,56%
Treća osoba je zahtijevala plaćanje	0	0,00%
Niko nije tražio, dato je za ubrzavanje/rješavanje procedure	4	44,44%
Ne znam/ne želim da odgovorim	0	0,00%

Treba napomenuti da nijedan pravni subjekt nije podnio prijavu davanja navedenog poklona, protivusluge ili novčanog plaćanja. Glavni razlozi za to su navedeni u Tabeli 8 a odnose se na to da nema svrhe jer niko za to ne mari, strah od odmazde, te prednosti koje je kompanija dobila od samog plaćanja.

Tabela 8

Ako NE, zašto nije došlo do prijave?		
	Broj odgovora	%
Uobičajna je praksa plaćati i davati poklone javnim službenicima, nema potrebe to prijavljivati	1	11,11%
Nema svrhe, niko za to ne mari	3	33,33%
Nije bilo skroz jasno kome se treba prijaviti	0	0,00%
Strah od odmazde	2	22,22%
Kompanija je dobila korist od plaćanja/poklona/protivusluge	2	22,22%
Plaćanje/poklon/usluga je dato kao čin zahvalnosti	1	11,11%
Ostali razlozi	0	0,00%
Ne znam/ne želim da odgovorim	0	0,00%

Iskustvo sa podmićivanjem u privatnom sektoru

Provedeno istraživanje nije uspjelo da adekvatno „uhvati“ praksu podmićivanja u privatnom sektoru jer je samo jedan poslovni subjekt (1 od 26 koji su pružili odgovore) naveo da je *posljednjih 12 mjeseci dao poklon, protivuslugu ili neki ekstra novac, uključujući i onaj putem posrednika, osobi iz drugog poslovnog subjekta u cilju obezbjeđenja poslovne transakcije*. Novac je dat u cilju obezbješenja bolje cijene za robe i usluge nakon što je druga strana dala do znanja da se od poslovnog subjekta očekuje plaćanje. Plaćanje je izvršeno nakon isporuke same usluge.

Interni akti poslovnog subjekta

Svega 2 poslovna subjekta (2 od 26 koji su pružili odgovore) su izjavila da imaju usvojen interni akt koji u cjelosti ili jednom svom dijelu obrađuje aspekt sprečavanja podmićivanja i borbu protiv korupcije. Kod jednog poslovnog subjekta se radilo o Pravilima ponašanja dok je kod drugog subjekta to bio Antikorupcioni program dok su se u oba slučaja oni odnosili na sukob interesa, podmićivanje, finansiranje političkih stranaka, sponzorstva i donacije, stimulaturna plaćaje, te zaštitu lica koja prijavljuju korupciju.

Bibliografija

Hoppe Tilman, Uvođenje antikorupcijske procjene zakona u Bosni i Hercegovini, RAI, decembar 2016

UNDOC, Poslovanje, korupcija i kriminal u Bosni i Hercegovini: Utjecaj mita i kriminala na privatna preduzeća, Ured Ujedinjenih naroda za droge i kriminal, Beč, 2013

Milanović Nebojša, Korupcija u privatnom sektoru, Transparency International BiH, Banja Luka/Sarajevo, 2007

Harison, Hantington, Kultura je važna - kako vrednosti uobličavaju ljudski život. Beograd, Plato, 2004

OSCE BiH, Treći godišnji izvještaj o odgovoru pravosuđa na korupciju: Sindrom nekažnjivost, novembar 2020. godine

Campos and Pradhan, The Many Faces of Corruption: Tracking Vulnerabilities at the Sector Level, World Bank 2007

Forgues-Puccio, Corruption and the Private Sector: A review of the issues, Economic and Private Sector PEAKS, 2013

Draganic, Kovacevic, Dvije strane medalje – Integritet ugovornih organa i ponuđača u javnim nabavkama, Banja Luka, Eda, 2019

Draganic, Kovacevic, Integritet ugovornih organa u javnim nabavkama – dometi Ex post monitoringa, Banja Luka, Eda, 2018

EU, Izvještaji o napretku BiH

Službeni glasnici